

quem aliqui censent fuisse angelum, vel instar angeli, qui cum vellet videretur, cum nollet absconderetur; ac proinde cum Rahab eum vellet abscondere, respondisse: Ego sacerdos sum; sacerdotes vero quippe angelorum similes, si volunt, aspectu fles sunt; si nolunt, non ceruntur: itaque si habet abscondisse tantum Caleb, non Phinees. Sed hoc Rabbinicum olet fabulam et repugnat versioni Latinae *Josue*, II, 4, ubi uterque a Rahab absconditus dicitur.

26. Sicut enim corpus sine spiritu (sicut est habitus itali, qui index et fomes est anime, ac vita indicium) mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est. — Hinc patet errare eos, qui virtutem in verbis, non rebus ponunt, de quibus Plutarchus, lib. *De Superstitione*, et Horatius: « Virtutem, inquit, verba putas, ut lucum ligna. » Ex adverso enim Paulus, I *Cor.* IV, 20: « Non in sermone, ait, est regnum Dei, sed in virtute. » Philo, lib. *De Migrat. Abraham*: « Verba, inquit, Dei, opera sum sapientis: quod enim Deus loquitur, hoc sapiens operatur. » S. Ambrosius, in *Psalm.* III: « Virtus, ait, non verbis et in voce, aut simulatione, sed in re ac in manibus et operibus consistit. » S. Ephrem, lib. *De Vita spirituali*: « Considera, ait, utrum habeas opera fidei congruentia. Nam si dicendi tantum et audiendi studiosus es, illud in te jacietur: Fides sine operibus mortua est. »

Hinc Christus, ut necessitatem operum nobis commendaret, « in vita passiva habuit actionem, et in morte passionem activam sustinuit, dum salutem operationem in medio terre, » ait Bernardus, serm. *serm. 4. In die resurrectionis*; quia, ut idem inquit germ. *De obedientia, patientia et sapientia*, Christus dum operabatur, simul patiebatur, et dum patiebatur, simul operabatur; ut utrumque nos ambire et jungere doceret. Idem, serm. *De resurrectione*: « Fidem, ait, veram opera testantur. Sicut enim corporis hujus vitam in motu suo dignoscimus, ita et fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam movetur et sentit; vita vero fidei charitas, quia per illam operatur; unde et refrigerante charitate fides moritur, sicut corpus, anima recedente. Tu ergo si videris hominem in bonis operibus strenuum vivere, in eo fidem esse non dubites, tenens fidei illius argumenta. » Hoc est quod ait Paulus, *Ephes.* II, 10: « Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, » id est, ad opera bona peragenda et accumulanda, « quae preparavit Deus ut in illis ambulemus, » q. d. Idcirco Christus nos fecit Christianos tantaque gratia donavit, ut ea non sit iners et otiosa, sed operosa, ac in opera bona studiose conferatur.

Moraliter, Thomas Anglicus: « Nota, inquit, quod oportet nos habere fidem veram, non fictam, I *Tymoth.* I: Finis precepti, ait, est charitas de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta. Certam, non dubiam, cap. I, vers. 6:

Postulet in fide nihil hesitans; *Math.* XIV, 31: Modice fidei quare dubitasti? Unam, non divsam, *Ephes.* IV, 5: Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Vivam, non mortuam, *Hebr.* II, 4: Justus autem in fide sua vivet. Magnam, non parvam, *Math.* XV, 28: O mulier, magna est fides tua. Fervidam, non tepidam, *Math.* XVI, 19: Si habueritis fidem sicut granum sinapis. Operosam, non otiosam, ut hic: Fides sine operibus otiosa est. Firmam, non infirmam, *Coloss.* II, 5: Videns vestrum ordinem, et firmamentum ejus quae Christi est fidei vestrae. Animosam, non timidam, *Ephes.* VI: In omnibus sumentes scutum fidei. Perpetuam, non transitoriam, *Tob.* II, 18: Filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam Deus daturus est illis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. »

Ex dictis liquet quomodo conciliandus sit S. Jacobus, dicens nos fide et operibus justificari, cum S. Paulo, qui assertit nos ex fide, non ex operibus justificari. Nam Jacobus per opera intelligit opera fidei; Paulus vero opera legis et naturae, seclusa fide et gratia Christi, ex quibus nos non justificari manifestum est. Porro Paulus sub fide comprehendit opera fidei, ex iisque nos justificari non negat, imo assertit, etque ac Jacobus. Ut alia taceam, id ipsum plurimis exemplis confirmat toto cap. XI ad *Hebraeos*, ubi heroica fidei patrum facta enarrat, per quae ipsi Dei hominumque gratiam et gloriam meruerunt. Unde per anadiplosin concludens, vers. 33: « Gedeon, inquit, Barae, Samson, Jephthe, David, Samuel, etc., per fidem vicierunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt reprobationem, obtulerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis effugerunt aciem gladii, etc., lapidati sunt, sed sunt, tentati sunt, in occasione gladii mortui sunt circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egenes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, et in cavernis terrae. » Ita S. Augustinus, lib. *De Fide et Oper.* cap. XIV, qui et lib. LXXXIII, *Quaest.* IX, cap. LXXVI, ait Paulum intelligere opera quae fidem praecedunt, Jacobum vero opera quae fidem sequuntur.

Addunt aliqui Paulum loqui de prima justificatione, qua quis ex injusto fit justus; Jacobum de secunda, qua quis ex justo fit justior: sed *Rom.* IV, 3, ostendi tam Paulum quam Jacobum; loqui de utraque. Verum tamen est, Jacobum magis loqui de secunda, puta de augmento justitiae: conatur enim fideles et justos excitare ad studium bonorum operum; Paulum vero magis loqui de prima, qua quis ex impio fit justus. Id liquet ex cap. III ad *Rom.*, vers. 23, ubi sic ait: « Omnes peccaverunt et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, etc., propter remissionem praecedentium delictorum; » et cap. IV, vers. 3: « Credenti, ait, in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam. » Idque

probat ex *Psalm.* XXXI, vers. 1: « Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. »

Denique Paulus per opera proprie intelligit legalia. Cum enim Judaei censerent se justificari ex circumcisione et caeremoniis lege Mosaica praescriptis, Paulus id ipsum confutat, docetque haec omnia sine fide et gratia Christi esse inefficacia et inutilia ad justitiam et salutem. Id ipsum patet *Rom.* III, 28, ubi disertè ait: « Arbitramur justi-

ficari hominem per fidem sine operibus legis, » ac subdit: « An Judaeorum Deus tantum? » uti Judaei putabant; « nonne et Gentium? imo et Gentium. » Idem liquet ex eo, quod *Rom.* II, III, IV, et *epist. ad Galat.*, cum nominat opera legis, semper affert exemplum circumcisionis, quae fuit praecipuum opus legale veteris legis. Jacobus vero per opera intelligit Evangelicam et Christianam, quae fiunt ex fide et gratia Christi, ex quibus nos justificari tam Paulus quam fides docet.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite S. Jacobus a fide transit ad fidei doctrinam, puta ad magistrerium; ac contentioni et ambitioni opponit sapientiam humilem et mansuetam. Primo, ergo taxat eos qui officium docendi ambiebant, quorum occasione in lingua vitia excurrunt, atque linguam esse indomabilem, ignem omnia comburentem, adeoque universitatem iniquitatis. Denique, vers. 13, docet veram sapientiam discendi et docendi non consistere in contentione et zelo, sed in mansuetudine et pace.

1. Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus iudicium sumitis. 2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est; potest etiam freno circumducere totum corpus. 3. Si autem equis freno in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus. 4. Ecce et naves cum magna sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigenti voluerit. 5. Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exallat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit! 6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus et inflammat rotam nativitatis nostrae, inflammata a gehenna. 7. Omnis enim natura bestiarum, et voluerum, et serpentium, et caeterorum domantur, et domita sunt a natura humana. 8. Lingua autem nullus hominum domare potest: inquietum malum: plena veneno mortifero. 9. In ipsa benedicimus Deum et Patrem: et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. 10. Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei, haec ita fieri. 11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amarum aquam? 12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvae facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam. 13. Quis sapiens, et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae. 14. Quod si zelum amarum habeatis, et contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem. 15. Non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. 16. Ubi enim zelus et contentio: ibi inconstantia et omne opus pravum. 17. Quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, benigna, misericordia et fructibus bonis, non iudicans sine simulatione. 18. Fructus autem justitiae in pace seminatur, facientibus pacem.

4. NOLITE PLURES FIERI MAGISTRI. — Graece *ne multi doctores factis*. Magister Latinis appellatur quilibet praefectus; unde vocatur magister morum, magister equitum, magister navis, magister populi, id est dictator, magister peccatis, id est pastor. Hinc magistrare est regere, indeque nomen magistratus, ait Festus. Unde primo, aliqui per magistratos accipiunt Episcopos: Episcopus enim est doctor populi, ut ait Apostolus I *Tymoth.* III, 2, q. d. Nolite plures fieri Episcopi

ejusdem loci et urbis: una enim urbs unum possit Episcopum, et unus Episcopus unam urbem; sicut sponsus unam sponsam, et sponsa unum sponsum. Inde enim natae sunt haereses et schismata, ait S. Cyprianus, lib. I, epist. 3 ad Cerebionem, quod plures vellentur esse Episcopi et Pontifices, ac consequenter « quod uni sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos iudex vice Christi cogitur: cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversus sacerdotum collegium quidquam moveret. » Et Laetantius lib. IV, cap. ult.: « Haeresiarcha, ait, augendis opibus et honoribus studentes, affectabant magnum sacerdotium, et a potioribus victi cedere cum suffragatoribus suis maluerunt, quam eos ferre propositos, quibus concupierant ipsi ante proponi. » Haec accedit Thomas Anglicus, qui sic exponit, q. d. « Nemo in pluribus Ecclesiis velit esse magister, ut utraque beneficia consequatur. »

Secundo, plures et plenius, q. d. Nolite plures habere cathedram doctorem, scilicet, nolite augeri et pluribus ambire magisterium, sicut magisteria fidelium. Per plures enim intelligit singulos et pluribus, per syllepsin, qua uti pro multis ponitur unus, ut *Enchirid.* II:

Arma milite comolent,

id est, armatis militibus; ita vicissim pro uno ponuntur multi ut *Enchirid.* IX:

Vos, o Galliope, precor, aspirate canentis.

sed dicit plures non singulos, quia plures concurrebant et ambiebant magisterium, ut etiamnum concurunt et ambiunt, q. d. Solent plures aspirare ad magisterium, illudque ambire: veto id fieri, quia pauci ad id a Praelatis Ecclesiae destinati et auctorati sufficiunt: plures vero si fiant, paucos impediunt, idque primo, quia in pluralitate semper est confusio. **Secundo**, quia inter plures facile irrepunt indocti, indiscreti, perversi, scandalosi. Rursus, inter plures levi de causa oritur ambitio et contentio, dum unus alium excellere vel suppressere satagit. **Tertio**, quia plures plura et diversa habent iudicia; unde facile diversa et contraria docebunt, ex quo oriuntur lites et scandala. **Quarto**, quia inter plures facile inserit se aliquis heteroclitus et superbi cerebri, qui solus imperat, ac discipulos post se trahere satagat, ut novae scholae, sententiae et sectae auctor et princeps habeatur; itaque haeresim introducit, haecque haeresiarcha. Haec enim ambitio impellit Simonem, Arium, Pelagium, Calvinum, Lutherum ceterosque Novatores, ad comminiscendum suas haereses, ut docet Tertullianus, lib. De Praescript. aet. cap. XLII, et S. Justinus, *Quest.* IV ad Orthodoxos. Unde S. Augustinus in prologo lib. I *Retract.*: « Magistri, inquit, tunc plures fieri dicuntur, cum diversa et inter se adversa sentiunt; cum vero idipsum dicunt omnes, et verum dicunt, ab unius

veri magistri magisterio non recedunt. Offendunt autem, non cum illi multa dicunt, sed cum addunt sua: sic quippe incidunt ex multo loquium in falsiloquium. »

Occasio id scribendi Jacobo fuit ea quam dat Beda: « Multi, ait, fuerunt temporibus Apostolorum, qui descendentes de Iudaea Antiochiam, non bene eruditi in lege fidei, docebant credentes ex Gentibus debere circumcidi, et alios errores inducebant, de quibus in Actis Apostolicis loquitur Lucas. » Tales fuerunt Ebion, Cerinthus, Simon et similes, ut dixi *Aetor.* xv. Hosce ergo vitandos docet S. Jacobus, aequae ac S. Paulus, *Act.* xx, 29: « Ego scio, ait, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces ad vos, non parentes regni. Et ex vobis ipsis erurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se, » ut sollicit eorum vocentur magistri.

Alludit S. Jacobus ad illud Christi *Matth.* xxiii, 6, ubi taxans arrogantiam Phariseorum: « Amant, inquit, primas cathedras in Synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi: vos autem nolite vocari Rabbi. Unus est enim magister vester (Christus), omnes autem vos fratres estis, » q. d. Ne arrogetis vobis honorem et titulum Rabbi praeter Christo, imo excluso Christo, ut faciunt Pharisei, sed potius quasi discipuli unum magistrum Christum sectamini et in nuptate, ejusque, non vestra dogmata praedicante, non tam quasi magistri, quam quasi Christi discipuli et praecones. Scripsit S. Augustinus lib. De Magistro, in quo docet non alium esse magistrum qui docet hominem scientiam, quam Deum; homines enim exterius tantum admonere, Christum vero interius docere veritatem. Dum enim loquimur et docemus, nos loquendo asserit « nihil aliud agere, quam commovere, cum memoria, cui verba inhaerent, ea revolvendo facit venire in mentem nos ipsas, quarum signa sunt verba. » Unde sic concludit: « Ego vero didici admonitione verborum tuorum, nihil aliud verbis quam admoneri hominem, ut discat, et parparum esse quod per locutionem aliquanta cogitatio loquentis apparet. Utrum autem vera dicantur cum docere solum, qui se intus habitare, cum foris loqueretur, advenit. Quem jam favente ipso tanto ardentius diligam, quanto ero in discendo provocator. » Idem, serm. 122 De Diversis, cap. II: « Tutius est ergo ut et nos qui loquimur, et vos qui auditis, sub uno magistro condiscipulos nos esse noverimus: omnino tutius est et hoc experdit, ut nos non tanquam magistros, sed tanquam condiscipulos vestros audiat, » hinc haeretici volentes esse magistri, ab uno magistro Christo disciverunt. « Cum enim Pharisei aut Novatiani, aut Valentiani, aut Marci tunc, aut Anthropiani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana aut externa vocabula induerunt, » ait Laetantius, lib. IV, cap. ult. Tales fuerunt qui se superbe Gno-

sticos, id est, scientes omnia, indigitarunt, teste Clemente Alexandrino, lib. I *Pedagog.* cap. vi. Itaque Jacobus hic tantum velat docendi ambitionem, praesertim juvenum et indoctorum, qui prius docere volunt quam discere, et ut sint doctores et signantur esse discipuli: in quos invelitur S. Hieronymus, epist. ad Paulinum, simulque docet tutius esse discere quam docere, juxta illud *Psal.* L, 13: « Auditui meo dabis gaudium et Iustitiam. » Vide quoque contra ambitionem dixi I *Timoth.* III, 1.

Quare inepte hanc Jacobo sententiam haeretici torquent contra Academicas, eorumque gradus, quasi Jacobus vellet creari Baccalarios, Licentiatos, doctores; eos enim non plus prodesse Ecclesiae quam diabolum, asserunt Wicel, teste Praetolo; et Andreas Carolstadius ex Doctore factus pistor, cathedrae Wittembergicae, in qua doctorandi stabant, inscripsit: « Nolite vocari magistri, » quod legens Lutherus dixit, haec Christi et Jacobo sententia non aliud sancti, quam ne quis novum dogma exogitet et doceat, ut refert Cochleus in *Gestis Lutheri*. Inepte, inquam, Nam Paulus fuit doctor Gentium, aitque Deum in Ecclesia possuisse doctores *Ephes.* IV, 11, et tales in schola Alexandriae, fuerunt Clemens, Origenes, Heraclas, Pantenus, Dionysius, Theonas, Achillas, etc., ac similes Parisiis Carolus Magnus instituit, quos secuti sunt Albertus Magnus, Alexander Alensis, S. Thomas, S. Bonaventura, qui et doctoratus insignia susceperunt. Vide Middendorpium, lib. De Academicis, et decreta *De magistris* in Synodo Viennensi, Basiliensi, Lateranensi et Tridentina. Denique Nazianzenus, oral. 1 in Julianum; S. Augustinus, lib. XVIII De Civitate, cap. v, et passim veteres taxant Julianum Apostatam, quod veluerit Christianos docere, ut arma eis eriperet, quibus gentilitium suum destruebant.

Mystice S. Augustinus in *Psal.* CXLIV: « Breve, ait, magisterium est, ut semper laudes Deum, veroque corde non falso dicas: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. Breve mysterium (alias magisterium) est, scilicet ut noveris eum misericorditer dare cum lat, misericorditer auferre cum t. Illit: nec te eredas a misericordia ejus derelinqui, qui tibi aut blanditur dando ne deficias, aut corrumpit exultantem ne pereas. Sive ergo in ejus donis, sive in ejus flagellis, lauda eum. Laus flagellantis medicina est vulneris. »

SCIENTES QUONIAM GRAVITER JUDICII SENTITIS. — Breve *κατάστασις*, id est, *summis*, scilicet nos magistri, q. d. Magisterium est *κατάστασις*, id est, onus et pondus, quod quis imprudenter in humeros assumit, nisi a superiore imponatur. Dat causam ut magisterium potius fugiendum sit, quam amendum, quia scilicet magistri apud Christum iudicem graviter et severius iudicium et condemnationem subibunt, quam discipuli, si arrogantes gloriam capient, aliosque contemnant, aut si mala

doceant, vel male vivant: magistri enim discipulis praelucere debent non tantum verbo, sed et exemplo. Unde caute monet S. Augustinus, lib. De Pastoribus, cap. x: « Ne lacereris a spinis, id est, ne facta imiferis malorum; lege vivam inter spinas pendente, sed de vite nascentem. Ad id perveniat botri alimentum, spinis servatur ignis tormentum. » Idem, tractatu 46 in Joan. « Botrum, carpe, spinam cave: doctrina vera per malos, palmas in spinis: botrum inter spinas caute lege, ne dum quæris victum, laceres manum, et cum audis bona discas, tunc, ne imiteris male facientem. » Auctor Imperfecti apud S. Chrysostomum, hom. 43: « Nonnequid, inquit, propter terram vilem pretiosum aurum contemnitur? Non: sicut aurum eligitur, et terra relinquatur, sic et doctrinam accipite, et mores relinquite. » Et nonnullis interjectis: « Apes, ait, flores colligunt, herbas relinquunt; sic et vos flores doctrinae colligite, et conversationem relinquite. »

Porro magnum, inquit Hugo, est iudicium, si magister sit illiteratus; majus, si immorigeratus; maximum, si deficiens in utroque, quod Sapiens, cap. VI, 6, durissimum asserit fore ei qui praest. Quocirca formidabile est quod scribit S. Chrysostomus, homil. 3 in Acta: « Non temere dico, sed ut affectus suo ac sentio: non arbitror inter sacerdotes multos esse qui salvi fiant, sed multo plures qui pereant. Quod alii peccant, sacerdoti imputatur. Si vel unus tantum decedat non initiatus, nonne totam ipsius subvertit salutem? Etenim si unius animae salus tanti est, ut ob hanc Filius Dei fuerit homo, tantaque patretur, perditio cogita quantum conciliabit penam? Quod si quis ob hominem in hac vita perditum morte dignus est, quanto magis ille? »

Recte itaque monet Imperator, lib. Si quemquam, cap. De Episcopis et Clericis: « Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut queratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitatus. »

2. IN MULTIS ENIM OFFENDIMUS (græce *πρόσωπον*, id est, *cadimus*) OMNES. — Tunc verbo, cum alios docere volumus, de quo proprie hic agitur; tum exemplo, q. d. Cum quisque, etiam sibi soli et Deo vivens, in multis offendat, sane imprudenter ambient quis aliorum magisterium, cum in eo in longum pluribus sit offendens, de quibus in Dei iudicio exactam rationem est redditurus. Audi S. Augustinum, serm. 122 De Diversis, cap. II: « Vide, quia sollicitudo nobis imposita est, ubi dicitur: Nolite plures fieri magistri, in multis enim offendimus omnes. Quis non contemnitat cum Apostolus dicat, omnes? etc. Oportet ergo vos esse non solum loquentium auditores, sed timentium miseratos: ut in eo quod verum dicimus, quoniam verum a veritate est, non nos, sed ipsum (verum) et veritatem, que est ipse Deus, laudetis: ubi autem sicut homines offendimus,

eundem ipsum pro nobis oris. » Ille est quod ait Ecclesiastes, cap. vii, 21 : « Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum et non peccet; » et *Proverb.* xxiv, 16 : « Septies enim cadet iustus, et resurget. » Unde Clemens Alexandrinus, I *Pædag.*, ap. 11 : « Nil omnino peccare, inquit, proprium est Dei. » Clare vero S. Joannes, *epist.* I, cap. 1, vers. 8 : « Si dixerimus, ait, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est; » et S. Paulus, I *Cor.* iv, 4 : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. » Unde S. Gregorius, *XIV Moral.* cap. vii, vel xviii : « Quid ergo, ait, facient tabule, si tremunt columnæ? Aut quomodo virgulta immobilia stabunt, si huius pavoris turbine etiam cæli quatiantur? » Quocirca singulariter ex præcepto Christi quotidie oramus : « Dimitte nobis debita nostra; » idque vere, non ex ficta humilitate, ac in persona propria, non aliena, ut contra Pelagianum definit Concilium Milevitanum, *can.* 6.

Itaque de fide est, hominem iustum non posse, etiam cum auxilio speciali, quod ordinariè conferitur, sine singulari privilegio omnia peccata venialia ad longum tempus evitare. Ita definit Concilium Tridentinum sess. IV, *can.* 23 : « Si quis, ait, hominem semel justificatum dixerit posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit. » Ubi nota primo, posse hominem iustum carere omni omnino peccato ad tempus, v. g. cum baptizatur, cum de omnibus ex toto corde conteritur et confitetur, cum intelligentiam plenariam consequitur, etc. Sed non potest per omnem vitam, ut volebant Pelagiani, imo nec ad longum tempus se continere ab omni peccato veniali.

Ratio est, quia auxilium omne gratiæ quod eius ordinariè confert, non tollit concupiscentiam, ut patet in S. Paulo, *Rom.* vii, et II *Cor.* xii, ac proinde non impedit omnes motus rationem prævenientes quibus rapimur in illicita. Motus autem hi concupiscentiæ varii sunt, et pene innumerabiles, ac dum unum superamus, exurgit et quasi ebullit alius et alius quasi continue. Ubicumque autem sunt tales tantique motus ad peccatum illicites, fieri moraliter nequit, ut spectata humana infirmitate aliquando non peccetur venialiter. Nam si vel partum quis negligens in uno fuerit, illico est peccatum veniale, non est autem humane industriæ, istam extremam diligentiam et vigilantiam in omnibus animi motibus prestare. Ergo moraliter fieri nequit ut per auxilium speciale ordinarium, quod etiam sanctissimis confertur, homo evitet in tota vita, imo ad unum annum omne peccatum veniale. Minima enim negligentia sufficit ad peccatum veniale, quia non requirit perfectam deliberationem, aut advertentiam. Sic impossibile est, ut quis opus aliquod magnum conscribat vel imprimat, aut navim, domum, templum ædificet; et nullum, ne minimum

quidem errorem committat; quia impossibile est, ut mens humana ad omnia etiam minima vigilet, cubet, vigilique consistat. Unde illud : « Quandoque bonus dormitat Homerus. » Sicut ergo facile in cithara chorda aliqua per longum tempus laxatur, facitque dissonantiam: ita et in homine contentio animi diu durare nequit, quin se remittat et in aliquo hallucinetur. Rursum, sicut qui in Alpibus per montes asperos et saxa multis diebus incedunt, impossibile est ita semper esse cautos, ut aliquando in aliquo saxum non impingant et offendant: sic homini inter tot lapsuum occasiones et scandala, aliquando non impingere et offendere moraliter est impossibile. Licet enim singuli actus et lapsus sint liberi, ideoque in hominis potestate sit eos evitare, tamen omnes simul sumpti non ita sunt in hominis potestate, ut omnes vitare possit. Libertas ergo est singulorum, necessitas vero peccandi aliquando, est omnium copulatum et simul sumptorum. Denique peccatum veniale non tollit iustitiam, aut gratiam Dei, sed cum ea consistit, estque quasi naveus in facile palestra : unde pariter non impedit, quominus iustus censeatur implere legem iuxta possibilitatem huius vite. Prætor enim, et multo magis Deus, non erant errata minima, ut ob ea graviter indignetur, hominemque odio prosequatur et morte puniat.

Dices : Si homo tantummodo moraliter hanc lapsu veniali immunem integritatem præstare non potest, physice tamen potest, ergo non est ei absolute id impossibile; ac proinde fieri poterit, ut aliquis in toto genere humano, per auxilium Dei commune vitet omne peccatum veniale. Respondet : Cum dicimus hominem moraliter hoc non posse, non sic intelligimus, quasi aliquo modo, raro tamen, aut non nisi cum summa difficultate fieri possit, ut homo omne omnino peccatum caveat; sed quia non caret potestate intrinseca, puta libertate et voluntate physica, que secundum se cum Dei gratia sufficiens est ad hoc præstandum : hæc tamen tot difficultatibus et mutationibus est obvallata, ut spectata humane fragilitatis conditione nunquam possit reduci in actum; et ideo dicimus moraliter hoc esse impossibile, physice tamen possibile, ut recte docet Andreas Vega, lib. XIV in *Concl. Trident.* xxv.

Si quaeras, an iustus cum auxilio speciali non possit vitare saltem omnia peccata venialia e genere, que plena deliberatione committuntur? Respondet Durandus in II, dist. xxvii, *Quest.* III, num. 8, id fieri posse; idque non est improbabile, si de aliquo viro sanctissimo loquamur, ut de S. Joanne Baptista, qui nunquam videtur dixisse verbum otiosum. Unde de eo canit Ecclesia, quod a puero iverit in deserto, « ne leve saltem maculare vitam famine possit. » Idem forte dici posset de S. Paulo primo eremita et Antonio, eos ad aliquot annos hæc vitare potuisse; licet de tota vita non ausim id affirmare; facillime enim tanto

tempore contingit aliquis linguæ vel phantasie et mentis lapsus, uti docet hic S. Jacobus. Ita olim sensu docuit noster Lessius in tract. de *Gratia*.

Moraliter hæc peccandi necessitas est materia profundæ humilitatis, acuitque hominis vigilantiam, studium et lacrum, ut quam minime peccet, atque ideo eam in justo permittit Deus, uti S. Paulus ait sibi stimulum carnis relictum, ne magnitudo revelationum eum extolleret, et virtus divina in ejus infirmitate perficeretur, II *Cor.* xii, 9. Hic ergo Jebusens in carne nostra habitans, subjugari potest, extirpari non potest, sicut olim idem relictus fuit a Deo Hebræis, ut in eo expiraretur Israelum, *Jadic.* ii, 22. Hic rursum monet nos misereri aliorum, eisque qui nos offenderunt, facile dare veniam, utpote conscios fragilitatis tam nostræ, quam alienæ, ac pariter peccantes torripere in spiritu lenitatis, *Galat.* vi, 1. Unde S. Augustinus, lib. II de *serm. Domini in monte*, cap. xx, hunc corripiendi modum præscribit, ut corripiens consideret an aliquando idem vitium habuerit, an non : « Si non habuit, cogitet se hominem esse, habereque potuisse; si habuit et non habet, tangat memoriam communis fragilitatis, ut objurgationem non odium, sed misericordiam præcedat. Si est in eodem vitio, non reprehendat, vel objuret, sed congemiscat et ad pariter cavendum invilet. » Hinc de S. Francisco multisque aliis Sanctis legitur, quod assidue se vocarint peccatores, et quidam maximos, adeoque noster Franciscus Bonis suis epistolis non aliud subscribebat, quam « Franciscus peccator, » uti refert Ribadeneira in ejus Vita. De aliis legitur eos optasse liberari hoc exilio, et transire ad Christum, ut hæc etiam offendendi miserabilem necessitatem viderent.

SI QUIS IN VERBO NON OFFENDIT, HIC PERFECTUS EST VIR. — Didymus ait accipit de verbo interno cordis, non externo oris; qui enim, inquit, habet veritatem sensus de rebus quæ sunt, is inoffensibile habet verbum : atque perfectio consistit in moderatione et fræno non tam verborum, quam cogitationum et passionum. Verum hoc symbolice est. Agit enim Jacobus de usu et vitio linguæ, ut patet ex sequentibus; perpetua enim lingue moderatio effectus et signum certum est moderationis cogitationum et passionum. Qualis enim est vita, talis est lingua. Unde Hugo Victorinus, annot. in cap. xi epist. ad Romanos, docet in moderatione linguæ non tam consistere perfectionem, quam cum illius perfectionis : sicut senem vocamus, qui centesimum annum agit; et si enim solus centesimus non inducat senium, tamen id facit, si jungatur cæteris præcedentibus. Talem virum quasi vix inveniri debet requirebat *Echcl.*, cap. xix, vers. 17 : « Quis est qui non deliquit in lingua sua? » Ratio est, prima, quia inter vitia corruptiæ nature humane unum non minimum est innata loquacitas, ut quod cupit et concepit, hoc proloqui gestiat; uti videre est in

pueris et mulieribus : hæc autem, quia innata et quasi naturalis est propensio, compescere et regere est difficillimum. « Ex abundantia enim cordis oris loquitur, » *Matth.* xii, 34.

Moraliter, quia lingua vicina est cerebro, os phantasie, ut quod illa cogitat mox derivat in os, et in verba effluit : quare nisi phantasia regas (quod est perdifficile), linguam non poteris; verbum enim oris est partus verbi mentis; sermo est fructus cogitationis, imago cordis, index sensorum animi. Hinc Socrates dicebat : « Loquere, adolescens, ut te videam. » Unde Psaltes, *Psal.* xxxviii, 1 : « Dixi, ait, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. »

Tertia, quia magna rerum et circumstantiarum omnium circumspexione opus est in loquendo, ut dicas accommodate loco, tempori, personis audientibus, ne quem offendas. Hæc autem circumspexio actus est magnæ prudentiæ et perfectionis, ac viribus nature in omni sermone longo tempore conservari solet, sed ad id gratia Dei singulari opus est. Quocirca vere S. Augustinus, *epist.* 7 ad Marcellinum : « Quamvis, ait, Tullius (ut scribitur) nullum verbum unquam emisit, quod revocare vellet, hæc tamen laus credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfectio. »

Quarta, quia homo pronus est ad se laudandum et aliis detrahendum : item ad adulandum, simulandum, fallendum, mentiendum : rursum ad loquendum curiosa, fabulosa, otiosa et superflua, cum tamen Christus edicat *Matth.* xii, 36 : « Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. »

Hoc est quod pronuntiat Sapiens, *Prov.* xvi, 1 : « Hominis est, preparare animam; et Domini, gubernare linguam. » Hoc orat Psaltes, *Psal.* cap. cxi, vers. 3 : « Pone, Domine, custodiam ori meo, et osium circumstantiæ labiis meis, ut non declinem in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. » Quocirca unus e Seraphim calculo ignito adussit labia Isaie, ut expurgata discerent recta et ignita loqui, *Isaie* vi. Idem viderunt Gentiles. Interrogatus Aristoteles apud Stobæum, *serm.* 33, que res homini esset difficillima? respondit : « Silere tacenda. » Longius progressus est idem Aristoteles apud Antonium in *Melissa*, I part., *serm.* 73, tom. I *Bibliotheca SS. Patrum* : cum enim ex eo quereretur, quisnam posset arcanum sibi creditum continere : « Qui caritatem, ait, ignitum lingua extirpare potest. » Contentiæ refert Cicero, lib. A *De Orat.*, Ennius dicere solitum flammam a sapiente facilius ore inardente opprimi, quam bona dicta tenet.

Atque hæc Philosophorum apophthegmata illustrant illud *Echcl.* xix, 12 : « Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in corde stulti, quod est, qualis impressa fugax taurus bipenne, vulnus et telum ferens (ut loquitur Seneca in *Hercule Fu-*

rente, act. III), acerbissime saucius coelum horrido mugitu complet, donec adactum ac penitus suffixum venabulum exentiat: sic stultus, quoad verbum sibi creditum efflatit instar parturientis, ut hausto veneno nauseantis (quas etiam similitudines usurpat Ibi Spiritus Sanctus), nulla capit intervalla requietis. Ergo tam impolenti bellus haerum rationis injiciendum est, *Eccli. xxviii, 30*: «Facile franos ori tuo rectos, et attende me forte labaris in lingua. *Psalm. xxxviii, 2*: «Posuit ori meo custodiam, » hebraice *frænum*.

Porro ratio et modus dirigendi linguam ne offendat, est silentium. Vis discere loqui? sile, et in silentio cogita quid et quomodo sit loquendum. Haec de causa in omnibus Religionibus tanta est disciplina et cura silentii, quod id ad evadendum offensas et ad cordis puritatem ac innocentiam sit utilissimum, imo necessarium. Itali prudenter suis hoc proverbium occinunt: *Odi, vidi et taci, se' voi vivere in pace*, hoc est, Audi, vide et tace, si vis degere in pace.

Leges Vitae Patrum, et innumeris exemplis ita esse deprehendes. Inter alios eximus fuit Abbas Pambo, qui suo silentio eo perfectionis pervenit, ut in morte protestatus sit nullum sibi verbum unquam excidisse, cuius se peniteret. Rursum enim cum esset, ait Socrates, lib. IV, cap. xviii, magistrum adiit, a quo audiens primum verbum *Psalm. cxxxviii*: «Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea, » secundum audire voluit, sed discedens dixit: «Unus hic versus satis est, si modo cum reipsa et opere discere potero. » Cumque post sex menses rogaretur a magistro, cur ad se tanto tempore non redisset? respondit se versus Psalmi nonquam reipsa didicisse. Post plures annos rogatus an eum didicisset? ait se decem et novem annis integris vix didicisse eum opere explere. Quocirca moriens, inquit Palladius in *Lausiacis*, cap. x, dixit: «Non memini me ab aliquo panem gratis datum comedisse, nec me in hanc horam penitent alicujus sermonis quem dixerim; et sic ad Deum recedo, ut qui nec plus quidem, nec religiosus esse coeperim. » Subdit Palladius, «quod nunquam de sacra Scriptura, vel de reliqua interrogatus statim responderit, sed dixerit: Nondum inveni quod respondeam. Preteribant tres menses, et non dabat responsum, dicens: Nondum comprehendi. Tum considerate ex haec dabat responsa, ut a Deo cum omni metu omnes acciperent: dicebatur enim hanc virtutem supra magnum Antonium et super omnes Sanctos exercuisse, nempe ut esset in loquendo accuratus et perfectus. »

Similis fuit Arsenius, olim praceptor Arcadii et Honorii Imperatorum, qui eorum iram declinans abiit in eremum, a quo angelo: «Arsenius, fuge, tace, quiesce, hae sunt principia salutis: » quae in praxin redigens, vir mirae sanctitatis evasit. Similis fuit Evagrius, qui a quodam sene

dogma salutis poscens dicensque: «Dic mihi, Abba, sermonem quo salvus fiam, » ab eo audit: «Si vis salvari, quando ad aliquem vadis, non prius loquaris antequam te ille inquirat. » Ita habetur in *Vitis Patrum*, lib. V, cap. x. De *discretionem*, num. 49.

S. Antonii monitum salutis fuit: «Contine linguam et ventrem. » Alius senior in *Vitis Patrum* eos qui linguam non continent, vocabat «stabilium sine janua: quia quodcumque eis ascendit in cor, id ore loquuntur. » Ibidem Abbas Sisois ait: «Triginta annos non depræcor Deum propter peccata, sed orans hoc dico: Domine Jesu Christe, protege me a lingua mea. Et usque nunc per singulos dies corruo pro ipsam et delinquo. » Ibidem Abbas Hyperichius ait: «Monachus qui non retinet linguam in tempore furoris, neque passionum corporalium retentor erit aliquando. » Et Abbas Lucius eundem volenti peregrinari ait: «Si non tenueris linguam tuam, ubique quae perrexeris, non eris peregrinus; sed refrenata hic linguam tuam, et eris etiam hic peregrinus. »

Abbas Agatho per triennium lapidem ore gestavit, ut coactus disceret silere; idque ita didicit, ut postea, cum vellet loqui, vix posset.

Idem viderunt Gentiles. Hesiodus apud Plutarchum in *Lecon*.

Optimus, ait, est homini lingue thesaurus, et ingenii gratia quae parvis mensurat singula verbis.

Anacharsis rogatus quid in homine esset optimum et pessimum? respondit: «Lingua, » teste Laertio, lib. I, cap. ix. Aegyptii sacrificantes Harpocrati, deo silentii, clamabant: «Lingua fortuna, lingua demon, » teste Plutarcho, lib. *De Iside*.

In multiloquio enim non deest peccatum. Quocirca S. Augustinus proemio in lib. *Retract.*, testatur se libros *Retractationum* scribere, ut nulla locutus male dicta castigaret. «Neque enim, inquit, ea reprehendere deberem, si dicere debuissent: sed qui primas non potuit habere sapientiae, secundas habeat partes modestiae: ut qui non valuit omnia imponenda dicere, saltem penitentiae quae cognoverit dicenda non fuisse. » Ex mox: «In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Ego mihi hanc perfectionem nec nunc arrogo, cum jam sum senex, quanto minus cum juvenis corpi scribere, vel ad populos dicere: tantumque mihi tributum est, ut ubique me praesente loqui opus esset ad populum, rarisissime tacere, atque alios audire permittere, et esse velox ad audiendum, tardos autem ad loquendum. »

POTEST ETIAM FRENO CIRCUMDUCERE (SYRUS subficere et in servitutem redigere) TOTUM CORPUS. — Graece *δωρατί*, id est potens; sed eodem redit sensus, q. d. Sicut qui frenat os equi, per illud frenat, regit et circumducit quocumque vult totum corpus equi, totumque equum: ita qui frenat os et

linguam, potest frenare, regere, et quocumque libuerit gyrare et circumducere totum corpus. Aliqui per corpus accipiunt corpus peccati, puta congeriem vitiorum, quae quasi totum quoddam corpus ex variis speciebus et actibus peccatorum, quasi partibus et membris collatur et integratur, uti docet Cassianus, *Collat. XII, cap. i et ii*. Alii per corpus accipiunt congeriem passionum, quae ex ira, odio, spe, metu aliisque passionibus integratur: passiones enim sunt quasi equi indomiti, qui frenis domandi et circumducendi sunt. Ita Origenes, hom. 13 in *Josue. Tertio*, alii accipiunt corpus actionum omnium, q. d. Qui frenat regitque linguam, potest pariter frenare et regere passiones motusque animi, atque actiones omnes. Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 47 *De Verbis Apostoli*: «Ream linguam non facit nisi mens rea. » Quarto, genuine et proprie, q. d. Qui frenare novit linguam, hic perfectus est vir, ideoque frenare potest cetera corporis membra, omnesque actiones et motus moderari et componere ad leges modestiae et virtutis. Causam cur perfectus sit paulo ante dedi.

3. SI AUTEM. — Legit Interpres cum nonnullis dicit: qui plures legunt *id*, vel *idē*, id est, ecce *idē*: illud enim mox repetit Jacobus in altera navium similitudine, dicens: «Ecce *idē* et naves, » etc. Aliqui per se legunt *sicut*. Est anantapodoton, deest enim altera pars comparationis, quam ita supplere et explere beda, q. d. Si equum freno in os misso regimus: ergo multo magis deest dominem frenando os et linguam, totum corpus, (omnesque actiones suas regere et moderari. Aut, t. Gagneus, si autem in ora equorum frenos mittimus, omne illorum corpus circumferimus: ita qui lingua frenata imponit, quoque vult eam agere, nec sinit precipitem ferri. Verum haec supplet nimis est, nimisque multa subaudit et suppleat. Quare tam hujus, quam sequentis de navi similitudinis redditionem et comparationem explet Jacobus, cum post utramque explet: «Ita et lingua modicum membrum est, et magna exaltat. » Id ita esse patet ex textu Graeco. Jacobus enim duplici similitudine declarat quanti momenti sit frenare linguam: prior petitur ab equis, posterior a navibus, q. d. Sicut equos licet generosos, fortes et indomitos freno in os misso domamus, gyramus et fleetimus quo volumus; rursus, sicut clavo modico navim vastissimam dirigimus quo volumus: ita pariter si linguam, quae modicum est membrum, frenum injicias, frenabis et reges totum corpus animamque hominis. Aut certe dicendum est *et autem* poni pro *enim*, ut et alibi fit. Unde Syrus vertit, *ecce enim*; et Hugo, *quia si*, ut deit causam ejus quod dixit: «Potest etiam freno circumducere totum corpus, » q. d. Sicut selicet simili modo si in equorum ora mittamus frenum, totum corpus eorum circumducimus. Ita Franciscus Lucas in *Notationibus* ad hunc locum. Hinc illa Theophrasti gnome

apud Laertium, lib. V, cap. II: «Fidendum est magis equo effreni, quam verbo incomposito, » q. d. Ab hoc plus periculi est, plusque noxae, quam ab equo effreni. Perstat Jacobus in similitudine equi freno recti, quam quia paulo ante verbo innuerat, hic fuse et clare explicat et pertractat, docetque non tantum linguam esse frenandam, sed et ipsam esse frenum, quo frenantur omnia membra totumque corpus, q. d. Quod frenum est equis, hoc est hominibus lingua: sed freno reguntur, diriguntur et circumducuntur equi ad sessoris arbitrium: igitur et lingua Dei timoris et amoris proximi legibus coercita et temperata, omnes facultates et actiones humanas, tam corporis quam animi, in suum finem moderabitur, diriget et perducet.

AD CONSENTIENDUM (επιταγή ὑπακούειν, id est ad obediendum, hoc est, ad obediendum faciendum; est hebraismus: ponitur *cai* pro *hiphil*, scilicet verbum neutrum pro activo) HINC NOMIS. — q. d. Freno factimus equos iudociles dociles, indomitos domitos, inflexibiles flexiles et ductiles, ut nobis per omnia obediant, iuxta illud Ovidii, IV *Tristium*, eleg. 6:

Tempore potest equus lentis animosus habentis,
Et placido duras accipit ore lapsus.

Hinc Cassiodorus in *Psalm. xxxi*, «frenum, » censet dici a «fero (id est, equo) retinendo: ferum quippe antiqui caballum dixerunt, » licet alii a frangendo dictum putent, quod equorum ora frangat.

ET OMNE CORPUS ILLORUM CIRCUMFERIMUS, — *μακρότερον*, id est, circummaginus. Ratio est, quia dum sessor freno regit os equi, regit pariter totum equi caput ejusque phantasia: haec autem regit totum equi corpus, omnesque ejus affectus, motus et gressus; equus enim per omnia phantasia suam sequitur, eoque fertur, quo illa eum ducit. Simili modo frenando linguam per continentiam, frenamus pariter caput nostrum, ejusque phantasia, mentem et voluntatem, quae refrenata frenat pariter totum corpus, omnesque ejus motus et actus: tum quia omnium idem est frenum, scilicet continentia; quae si partem frenat difficillimam, puta linguam refrenat, facile cetera membra minus rebellia et difficilia frenabit; tum quia lingua frenari nequit, nisi prius frenetur pronitas et aviditas loquendi quam est in phantasia et appetitu: frenata autem phantasia et appetitu, frenantur omnes actiones et motus qui ab eis manant; tum demum quia lingua vicina est cerebro, in quo residet uti phantasia et appetitus, sic et vis motiva corporis per nervos, musculos et spiritus quo ex se in reliqua membra derivat et transmittit. Refrenata ergo lingua, refrenatur pariter cerebrum, ejusque phantasia, appetitus et vis motiva, omnesque nervi, musculi et spiritus motivi.

Mystice, equus est corpus hominis; sessor est

Christus, qui illud sua gratia frangat et regit. Ita S. Joannes, Apoc. vi, 2: «Ecco, ait, equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens ut vinccret.» Hic equus sunt Apostoli, sessor est Christus, qui per eum viat et subegit totum orbem. Equus ergo notat Apostolorum erga Christum primo, obedientiam; secundo, patientiam laborum; tertio, alacritatem; quarto, ferociam contra demones, infidelitatem et peccata; quinto, velocitatem in evangelizando; sexto, quod Christum Christiane nomen et regnum per totum orbem portavit. Vide ibi dicta. Hinc S. Chrysostomus, hom. 12 in Math., linguam nostram vocat regium equum, quem si frænes, gradarium efficies, dignisque cui insidet et inequit Christus. S. Ambrosius, lib. IX, in cap. xix S. Lucæ, vers. 30, querens cur Christus asina in die Palmatum vehi, etque Hierosolymam ingredi voluerit, respondet: «Non, inquit, mundi Dominum forensi specie gestari dorso asinæ delectavit, sed ut latente mysterio, penetrabilia nostræ mentis insterneret, et in secretis animorum interiore consensu mysticis vector insideret, quasi quodam corpore divinitatis infusus, regens mentis vestigia, lasciviam carnis infrænans, ut ductu pietatis assuetum populi Gentilis edomaret affectum. Felices illos, qui talem interius rebus recipere vectorem. Felices plane illos, quorum ora ne multiloquio solvantur, verbi coelis habena restrinxit. Quæ est ista habena, fratres? Quis me doceat quemadmodum ora hominum aut restringat, aut solvat? Nonstravit mihi habenam illam qui dixit: Ut detur mihi sermo in apertione oris mei. Sermo ergo habena est, sermo stimulus est, et ideo durum est tibi adversus stimulum calces mittere. Docuit igitur hic non aperire ora, stimulum perpetui, jurum docere. Doceat et alius lingue retinacula pati. Rarior enim facendi virtus est, quam loquendi. Doceat plane ille, qui velut mutus adversus dolium non aperuit os suum, paratus in flagella, et verbera non recusans, ut esset pia sessio Dei.»

Nota hic primo: Sicut fræno domantur equi, cameli, ursi, alique animalia fera et indomita, juxta illud Martialis, lib. I, epigram. 103:

Pieto quod jura delicata collo
Fardus sustinet, improbusque tigris
Indolent patientiam flagello:
Mordent aurea quod lupata cervi,
Quod frænis Libyci domantur ursi
Et quantum Celybæ tulisse fertur.
Paret purpureis aper capistris:
Terpes esceda quod trahunt bisontes.

Illa nulla est lingua, phantasia et cupiditas tam sæva et vehemens, que non Christi gratia et continentia dometur, circuratur, jugumque rationis et spiritus divini subeat. Hoc est quod monet Beati, cap. xxviii, vers. 29, dicens: «Aurum tuum et argentum tuum conlla, et verbis tuis fa-

ciot stateram, et frænos oris tuo rectos.» Quæ verba explicans S. Ambrosius, lib. I Offic., cap. ut: «Possessio tua, ait, mens tua est; aurum tuum, cor tuum est; argentum tuum, eloquium tuum est, etc.: Jugum sit verbis tuis et statera, hoc est, humilitas atque mensura, ut lingua tua menti subdita sit. Restringatur habena vinculis: frænos habeat suos, quibus revocari possit. Ad mensuram sermonis proferat, libra examinatur justitiæ, ut sit gravitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus. Hæc si custodiat quis, fit mitis, mansuetus, modestus.»

Porro Philo, lib. Quis divini rerum hæres, initium, frænum lingue asserit esse meditationem rerum divinarum. Idem alibi: «Qui, ait, narrat que non decent, non eloquentiam ostentat, sed silentii impotentiam.»

Nota secundo: Sicut equus frænatur et fræno inhibetur cum dolore, ideoque frænum a frangendo oro dicitur, uti jam indicavi: ita et lingua vis inferenda est per silentium et continentiam, cum dolore. Unde Seneca, lib. IV De Benef., cap. xxxvi: «Ecco, inquit, ut dolens, ut postea consideratius loquaris, quod dicere solemus, linguarium,» id est, lingue vinculum et retinaculum, v. g. capistrum (quo equorum mordacium os et labra claudi et constringi solent) «dabo.» Voluptas enim, aviditas et quasi pruritus loquendi que vidimus, audivimus aut scimus, adeo nobis innata est, ut sine dolore inhiberi nequeat. Multis enim prurit lingua ad loquendum magis, quam mens ad cogitandum, aut manus ad operandum. Quocirca sapienter S. Gregorius, lib. V Moral., cap. xi, alias xii: «Boni viri, inquit, fræno consilii retinent præcipationem verbi, et caute considerant ne relaxantes lingue lasciviam, auditorem conscientiam incauta locutione transigant. Unde bene per Salomonem dicitur: Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum. Aqua quippe dimittitur, cum lingue fluxus effrenatur: sed dimissor aquæ, caput jurgiorum efficitur, quia per lingue incontinentiam discordie origo propinatur. Igitur sicut pravi in sensu leves sunt, ita in locutione præcipites, et reticere pertractando negligunt que loquantur; sed quod levis concupiscentia concepit, levior profinus lingua prodit.»

Nota tertio: Sicut sessor laxando frænum et calcariis stimulo equum incitat ad cursum, ita pariter Christus jubet incitare suos precoces et fideles, ut tempore congruo loquantur, ac fidenter et animose prædicent, moneant, carpant vitia hominum. Quocirca rogandus est ut mittat in nos Spiritum Sanctum, qui linguas igneas et Seraphicas nobis indat, quibus tum ejus magnalia celebremus, omnesque ejus amore accendamus; tum Deum fidenter et audacter invocemus, ac pia quadam libertate et vi quasi cogamus ut postulata concedat, uti fecit Moses, Exodi xxxii, 32. Quia, ut ait Philo, loco citato: «Libertas loquendi cognata est amicitia: nam arrogantis est

temeritas, amici vero fiducia.» Quocirca S. Bernardus, De Passione Domini, cap. xxvi: «Ostium, ait, non semper patet, nec semper clauditur; sed in domo sapientis patet sapientibus, clauditur vero stultis: sic et os nostrum, quod est ostium cordis nostri, per quod verba quasi quedam nuntia egrediuntur, nuntiantia quid interius agatur in corde, quod verbis prudentibus et utilibus est in tempore roserendum, pravis vero verbis que de malis moribus cordis surgunt, jugiter est claudendum. Tempus enim loquendi et tempus tacendi, nec minus peccat is qui subtrahit verbum in tempore opportuno, quam qui prava loquendo alios scandalizat.» Idem docet S. Gregorius, lib. VII Moral., in fine. Huc spectat illud Theophrasti ad quemdam, qui in convivio perpetuo sibat: «Si inductus et imprudens es, ait, prudenter facis; si doctus, imprudenter.» Ita Laertius, lib. V, cap. ii. Plutarchus vero sic dixisse scribit: «Si stultus es, rem facis sapientem: si sapiens, stultum. Est enim sapientiæ pars non levis tegere silentio stultitiam.»

4. ECCE ET NAVES. — Est secunda similitudo petita a navium gubernaculo, ideoque similis primæ petite ab equorum fræno. Nam navis in mari est id quod in terra equus et currus; ac sicut equus regitur fræno, sic navis gubernaculo. Unde navis a Plauto in Rudente, actu 1, vocatur equus ligneus. Et Homerus, Odysseæ IV: «Celeres, est, in mari naves equorum loco sunt.» Hinc et nautæ a Varrone apud Nonium vocantur equisones; ac Seneca in Medea, actu 1, rati sive navi dat frænum, quod instar equi frænanda sit. Et Pindarus Pyth. ode 3, ait anchoram esse frænum navis; quin et Horatius, lib. IV Carm., ode 4, ait, Eurum «Siculas equitare per undas.» Pulchre vero Catullus in carmine de nuptiis Pelei, navim vocat volitantem flamine currum, quia flatu ventorum agitur.

Ipsa, ait, levi fecit volitantem flamine currum,
Pinea conjungens iulicæz lexta carina.

Fice versa Martianus, lib. II, remigium navis rocat solis equos.

CUM MAGNE SINT, — τολαυτὰ δὴτα, id est, cum tanta sint, puta tam magne et vaste.

ET A VENTIS VALIDIS, — εὐεργῶν, Vahablis, sævis; Pagninus, duris; alii, asperis, rigidis.

MISERUNT, — ἀνοργαῖα, id est, agantur; Pagninus, vehantur; alii proprie impellantur.

CIRCUMFERUNTUR A MODICO (τορξῆα, id est, minimo) GUBERNACULO, — puta clavo; quod enim in æquo est frænum, in curru temo, hoc in navi est lavus. Unde proverbia, ad clavum sedere, clamum tenere reipublice, id est reipublice præsidere, eamque gubernare et regere. Ita Cicero ad P. pirium, lib. IX, epist. 13: «Sedebamus in puppi clavumque tenebamus; nunc autem vix est in sentina locus.»

QUI IMPETUS DIRIGENTIS VOLUERIT, — «Impetus,» id est, voluntas; sed dicit ἐπι, id est impe-

tus, quia gubernator volens recta dirigere navim, debet sæpe obniti ventis et undis; ideoque vi et impetu clavum is opponere, aut certe illius eum totamque navim ita aptare et accommodare, ut, si non rectum, certe lateralem cursum teneat, feraturque in locum a se destinatum. Adde, ἐπι accipi posse pro impetu, id est, impulsu, studio et conatu voluntatis: in nauclero enim ad clavum sedenti, ut eum recte gubernet, magis opus est animi attentione et dexteritate, quam brachiorum impetu viriumque impulsu. Vere Plato, epist. ad Axiochum: «Frænis, inquit, ac flagello equos dirigimus, et navigamus aliquando velis navim expandentes, aliquando anchoris frænantes retinemus, seu degravamus: sic gubernanda lingua, Axioche, modo ut verbis armemus, modo ut silentio reprimamus.»

5. ITA ET LINGUA MODICUM QUIDEM MEMBRUM ES — Vere Nazianzenus, in carm. De silentio, inter a ait: «Lingua quidem parva est, ac viribus omnium vincit,» præsertim in sacerdote, «cujus lingua, ait, est musicum instrumentum.» S. Bernardus, serm. De Custodia lingue, manus et cordis: «Lingua, ait, modicum est membrum, sed nisi caveas, magnam malum.» Idem, De Interiori domo, cap. I, linguam a ligendo, vel ligando deducit: «Quia, ait, lingui adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo, etc., ligat et ligari non potest: labilis est, et teneri non potest; sed labitur et fallitur: labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta; tollit amicos, multiplicat inimicos; ruc et rixas, seminat discordias, uno ictu multos percussit et interficit; blanda est et subdola, lata et parata ad exhaurienda bona et miscenda mala.»

ET MAGNA EXALTAT. — Est hic apodosis, sive reddito utriusque similitudinis, scilicet fræni regentis equum et gubernaculi regentis navim, quibus linguam comparavit. Pro magna exaltate græce est μεγαλῶς, quod primo, multi juxta propriam verbi significationem us communi receptam vertunt, magnifice gloriatur; Syrus, se exaltat, nimirum, ut ait Poeta:

Proiecit ampullas et sesquipedalia verba,

g. d. Pusillum membrum est lingua, sed jacta bundum, quod verborum suorum quasi totidem verberum jactu, impetu et pondere tota regna, totosque populos inter se committit; ac proinde maxime curanda est ejus directio et moderatio. Hinc Beda et alii pro exaltat legunt exultat (per peram Auctor Comment. in Psalm. cxix, apud S. Hieronymum, legit exultat), id est, impotentem gestit, gloriatur, et jactantia sua quasi in altum exilit, ferocit et sævit, ut contineri non possit, nisi frænum rationis et continentie adhibeas. Sic Cicero, IV De Repub., dixit: «Omni crudelitate exultare,» quod Nonius interpretatur sævire. Rursus Cicero, lib. De Senectute: «Fabius, inquit, Annibalem juvenilliter exultantem,» id est, ferocientem et sævientem, «patientia sua emollivit.»

Itaque S. Jacobus μεγαλαυχή hic non sumit prohani jaentia, ostentatione et gloria: hanc enim pariter et mali efficit; sed pro jaentia impetuosa et efficaci, qua lingua multos adeoque integros sepe populos ad magna, vel bona vel mala, impellit et concitat. Hinc per metalepsin μεγαλαυχή idem est quod magna exaltat, ut verit Noster, id est, magna erigit, efficit, operatur. Unde Pagninus et Vatablus vertunt, magna jaentat, videlicet verba et verbera; Œcumenius, magna operatur, bona videlicet et mala: sic et Mariana et alii. Emmanuel Sa, magnas turbas excitat. Alludit μεγαλαυχή ad ἀρχή, id est cervix, collum, q. d. μεγάλα ἀρχή, id est, magna in cervicem attollit, magna in altum erigit, magna exaltat: unde eodem alludit in voce καταρχή, id est, superexaltat, ut dixi cap. II, vers 13. Rursum ἀρχή est pars clavi sive gubernaculi, in quam gubernator incumbit, ait Pollux, idem pene quod πῶλον nominatum hic a S. Jacobo, ut μεγαλαυχή sit idem quod « magna navis clavum gerit et regit. » Sensus ergo est, q. d. Sicut frænum cervicem equi totumque equum agit, et in altum erigit; et sicut clavus se totamque navim regit et erigit supra aquas et undas, ut his non obruat et mergatur, sed his superferatur et inequilet: ita quoque lingua non tantum hominem totum sua jaentia in altum sustollit, sed et cæcus ac respublicas integras in altum erigit, agitque quo vult, ac proinde magna, vel bona vel mala, exaltat, id est erigit, efficit, producit; perinde ac aurigæ cursus in profundo limi defixos modico instrumento ferreo, quod instar verberæ gyRANDO sese exerit, sensimque assurgit, facile elevat et educunt. Simili verbera et rota exigua vidi in Belgio, a puero uno maximos pontes et naves in altum attolli. Iidem facit et lingua; licet enim minimum sit membrum, magna tamen potest et operatur.

Dicit ergo Jacobus: Sicut sessor peritus equitandi fræno regit equum, ut eo vehatur quocumque libuerit; imperitus vero sessor aut negligens frænum, facit tam se quam equum et currum, omnesque qui eo veluntur, periclitari, ut cursu præcipiti allidantur, excutiantur, aut ruant in præceps. Rursum, sicut naucerus peritus clavo regit navim et omnes qui ea veluntur, ut superatis fluctibus et ventis salvi perducantur in portum; imperitus vero aut negligens clavum, se, et navim, ac omnes qui ea veluntur, certo periculo naufragii exponit, ut in scopulis illis dissiliat, aut ventis, fluctibus et vorticibus hauriatur: ita pariter vir prudens, qui linguam rite moderatur, se multosque alios ad magna bona attollit; imprudens vero, qui eam regere nescit, sibi aliisque pluribus magna mala invenit et accersit: lingue enim effrænis petulantia excitat lites, jurgia, odia, bella, excidia familiarum, urbium et gentium; lingua vero frenata et moderata salutem sibi, domui, urbi totique genti conciliat. Sicut ergo directum frænum et cla-

vus salutis est equo; navi et vectoribus, neglectum vero utrumque, periculum et perniciem utriusque affert: ita pariter et lingua a prudenti prudenter directa, pacem et omne bonum; ab imprudenti vero imprudenter directa, bellum et omne malum sibi multisque aliis conciliabit. Comparat enim linguam fræno et clavo, virum sessori et naucero, domum, urbem et rempublicam equo et curru, ac navi et vectoribus. Hæc omnia intelligit, unoque verbo magna exaltat, brevitate studio complectitur S. Jacobus. Unde Œcumenius: « Non est adeo, inquit, explicatus sermo, quoniam abbreviati Verbi discipulus est is qui hoc scribit. »

Mystice Bala, Hugo, Lyranus et Thomas Anglicus: « Lingua magna exaltat, » inquit, id est, magna præmia, vel magnas penas affert.

Exempla bonæ lingue magna bona conciliant sunt apud Valerium Maximum, lib. VIII, cap. IX. *Primum*, de Valerio, qui cum plebs a senatu pestifera seditione divisa in montem sacrum secessisset, eandem sua oratione et blandiloquentia « ad saniora consilia revocatum senatum subiecit, id est, urbem urbi junxit. Verbis ergo faucibus ira, consternatio, arma cesserunt. »

Secundum, de Hegesia Cyrenaico philosopho, « qui sic mala vitæ » sua eloquentia « representabat, ut eorum miseranda imagine audientium pectus inserta, multis voluntarie mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret: ideoque a rege Ptolomæo ulterius hæc de re disserere prohibitus est. »

Tertius sit Amphion, qui sua oratione saxa adstruendos muros Thebanos traxisse dicitur. Unde Horatius, *De Arte poetica*:

Dicitur et Amphion, Thebanæ conitor urbis,
Saxa movere suo lætadinis, et præce blandi
Ducere quo vellet.

Idem, lib. III *De Carm.*, ode 11:

Movit Amphion lapides canendo.

Et Statius, lib. VIII *Theb.*:

Et duras animantem Amphionæ cautes.

Sic Orpheus et Arion perhibentur suo carmine et suaviloquentia movisse arbores, silvas et feras: non quod vere id fecerint, sed quod homines duros, stupidos et barbaros instar ferarum in silvis viventes, sua oratione pellexerint ad vitam civilem, humanam et socialem, ac ad urbes ea de causa construendas et incolendas.

Quartus sit Cicero, qui Romæ omnia poterat, et Romanis persuadebat quæcumque volebat, Catilinam, Antonium aliosque tyrannidem ambientes urbe expulsi. Quamvis Plutarchum in ejus Vita: « Nempè hic vir quantum afferat honesto condimentum eloquentia, ostendit populo Romano: atque invincibile esse, quod iustum est, si recte dicatur: debereque eum qui seculo tra-

aro Rempublicam intendit, semper quidem in rebus agendis honestum blandienti anteferre, sed in dicendo acerbum eximere conducibili. » Et inferius: « Fuit Ciceronis ea tempestate potentia Romæ maxima; et cum omnia efficeret qua vellet, Antonium factione oppressit, » etc. Subdit Augustum, postea Cæsarem, per Ciceronem posthæc et impetrasse consulatum, quo viam sibi stravit ad triumviratum, deinde ad monarchiam.

Similis Ciceroni in suavitate dicendi, sed in effeactia dicendi superior fuit Athenis Demosthenes: de eo enim sic scribit Plutarchus in ejus Vita: « Hujus oratoris vis qua excitabat animos et incendebat ad gloriam, obstruxit omnibus reliquis, ut quasi lymphati ab ejus oratione rapti ad honestum, metum, rationem, gratiam abjicerent, ut legatos mitteret Philippus ad pacem petendam, omnis Græcia erigeret se; accommodarent se vero Demostheni non modo pretores Athenienses dicto et audientes, sed et Baotarche, concionibus illic præset omnibus, Thebanorum æque ac Atheniensium. »

Verum hos omnes superarunt oratores Christiani, ac in immensum Christus ipse, qui turbas flecebat quo volebat, ut missi a Phariseis ad eum capiendum stupefacti redire dicerentque: « Nunquam sic locutus est homo sicut hic homo, » quia scilicet erat Verbum in carne loquens lingua celesti et divina, Joan. vii, 46; et Petrus: « Domine, ad quem ibimus (nisi ad te)? verba vitæ æternæ habes, » Joan. vi, 69. Hinc Apostolis lingua dedit ignea, ac præsertim S. Paulo, qui reges et principes, oratores et philosophos Judæos et Græcos, adeoque Gentes totius orbis pertraxit ad Christi fidem et cultum. Ejus discipulus fuit S. Joannes, Patriarcha Constantinopolitanus, qui ab aureo ore et lingua persuadendi quilibet cognominatus est Chrysostomus. Tales posterioribus sæculis fuere S. Antonius de Padua, S. Vincentius Ferrerius, S. Bernardinus, qui suis concionibus saxa hominum corda ad penitentiam et sanctimoniam inflexerunt; adeo ut eorum linguæ essent plectra et organa Spiritus Sancti.

Exempla male lingue magna mala conciliantis recenset Valerius loco citato: « Pisistratus, inquit, tantum dicendo valuisse traditus est, ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterent, cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur; sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores. Pericles liberis Athenarum cervicibus jugum servitutis imposuit: egi enim et versavi illam urbem arbitrio suo, cumque adversus voluntatem populi loqueretur, jucunda nihilominus et popularis ejus vox erat; unde falebantur in labris hominis melle dulciorem leporem habitare. Quocirca senex quidam exclamavit, cavere illum civem oportere, quod Pisistrati simillima ejus foret oratio. Nec hominem ad æstimatio eloquii, aut morum augurium fessellit. Quid enim inter Pisis-

tratrum et Periclem interfuit? nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit. »

C. Græchus sua eloquentia perturbavit rempublicam, ait Valerius, lib. VIII, cap. XI. Inter fideles quid Eva et Adamo totoque genere humano miserabilis? quid illud in has miserias coniecit? lingua serpentis, Genes. III. Quid exilium lingua Judæe? que prodidit et perdidit Christum, unicum hominum et angelorum bonum et gaudium. Quid stolidia lingua Roboam vesanus? quo sua sævitia totum Israelis regnum ase, a Juda, a templo et Deo averit, III *Reg.* XII. Quid hodie bella inter regna et reges Christianos, que utrisque innumeras calamitates et clades afferunt, suscitavit? lingue pestiferae invidorum et inquitatorum, qui suam quietem æstimant bellum commune, qui sua lucra æstimant arma aliena, qui rapinas et spolia aucupantur. Vide hic quot incendia, quot stupra, quot furta, quot exilia, quod funera cumulat, attollat et exaltet, parva, sed non nocentissima lingua. Vere Sapiens, *Prov.* XVIII, 21: « Mors et vita, ait, in manibus lingue. »

ECCLE. — In Græco est hoc tertium *ἰδὲ*, id est, *vide, ecce*. Est enim hæc tertia similitudo, qua docet quanto studio moderanda sit lingua. *Primum* enim assimilavit linguam ori equi frenato, sivi fræno equi. *Secundo*, gubernaculo navis. *Tertio* hic assimilavit eam modico igni sive scintilla, que totam domum, vimam et urbem incendit.

QUANTUS, — id est quantulus, quam exiguus: græce enim est *ὀλίγος*, id est *modicus, parvus*; videtur interpres legisse, *ὀλίαν*, id est *quantus*, sic enim habet textus Græcus Veronensis, teste Gagnelo, qui et explicans addit: « Et hoc modo ironice legendum: Videte quanto et quam magno igni opus est ad incendendam silvam, q. d. Non multo opus est, sed modico, imo una scintilla duntaxat. Ita, ut ait S. Hieronymus, in cap. III *ad Galat.*, « Arius in Alexandria parva scintilla fuit, sed quia non statim oppressus est, totum orbem flamma ejus est populata. » Ita Faustus Manicheus sua eloquentia, ait S. Augustinus, lib. V *Confess.*, cap. III, « magnus erat laqueus diaboli, et multi implicabantur in eo per illecebram suaviloquentie. »

Ita Lutheri lingua quasi ignis scintilla, quia illico non repressa, proserpens incendit totam Germaniam, Calvinii Galliam, Wiole Bohemiam, etc. Annon hæc faces orbis?

6. ET LINGUA IGNIS EST. — « Et, » id est *sic, simili modo, pariter*. Incipit enim hic apodosis, sine reddito similitudinis, q. d. Sicut modicus ignis totam silvam accendit, simili modo ignis est lingua, silva est universitas iniquitatis, quam lingua accendit: dum domos, urbes, respublicas et regna implet rixis, litibus, bellis aliisque sceleribus, juxta illud *Prov.* XVI, 27: « Vir impius fodit mare, et in labiis ejus ignis ardescit. » *Et Eccle.* XXXII, 11: « Homo iracundus incendit litem, etc. Secundo enim ligna silvæ, sic ignis exardescit. » *Et*

alludit hic Jacobus. Sic in Proverbiis passim Hebraeorum *vau*, id est et, sumitur pro *sic*, ut patet inluent.

Comparat linguam igni. *Primo*, ob formam et speciem: utrumque enim formam habet pyramidalem. *Secundo*, ob similem colorem: utrumque enim rubicundum est. *Tertio*, ob velocitatem, volubilitatem et celeritatem similem. *Quarto*, ob parem efficaciam: verum enim accendit et cruciat proximum instar ignis. *Quinto*, ob similem agendi modum: unde flamma seque ac lingua dicitur lambere rem quam accendit, juxta illud Claudiani, *I Rapt.*:

Lambit continuas innoxia flamma pruinas.

Sexto, quia lingua se prodit internus ignis, id est amor, vel impurus et carnalis, vel purus et divinus, qui proinde Apostolis indidit linguas igneas. Quocirca sapienter et pie S. Augustinus, lib. *X Confess.*, cap. xxxvii: « Quotidiana fornax nostra, ait, est humana lingua, imperata nobis et in hoc genere continentiam: da quod jubes, et jube quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, et flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo quam sim ab hac peste mundator; et multum timeo occulta mea que norunt oculi tui, mei autem non. Est enim qualiscumque in aliis generibus tentationum mihi facultas explorandi me, in hoc pene nulla est. » Et inferius: « Confiteor me delectari laudibus, sed amplius ipsa veritate, quam laudibus. » Denique uti ignis, ita lingua damnum sepe est irreparabile. Fama enim semel perditam recuperari nequit, *Proverb.* xxv, 8.

Moraliter: Sicut lingua et loquacitas ignem et incendium immane excitat, ita silentium et lingue moderatio idem sopit et extinguit. Unde Sapiens, *Prov.* xxvi, 20: « Cum defecerint lingua, inquit, extinguitur ignis: (sic) et susurrone subtracto jurgia conquiescent. » Et *Ecl.* viii, 4: « Non lites cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna. » Quocirca S. Basilii graviter deceptus et offensus ab Eustathio hæretico, quem simulante conversionem ad communione admiserat, per triennium siluit, et ne vel litterulam ad eum scripsit, ne potius ex dolore quam ex ratione cum eo expostulare videretur, neve novax rixas suscitaret. Ita habet ejus Vita. S. Basilium quasi socium et fratrem imitatus est S. Gregorius Nazianzenus. Cum enim nonnulli probra in eum jacerent, ut ignem, id est iram, elicerent, ille se sibi fuisse narrat, orat. *De serm. suis*: « Negat, inquit, ut pyritem (qui lapis est internum habens ignem, quem percussus exerit, ait Nicetas), sic me conviciis tundere desituros, donec ex parva scintilla ingentem sermonum flammam excitarint. »

Hujus rei symbolo, Deus incendium voce silentis extinxit. Erat is Radulphus, ob silentium continuum cognominatus Tacens: per sedecim enim

annos nullum verbum ex ore emiserat. Habitabat ipse in monasterio Affligiensi, quod Bruxellæ adjaens, Belgis notum est et celebre. In eo casu exortum est incendium, quod cum nulla vi resingitum esset, Radulphus silentium solvens fidenter edixit: « Stes, ignis; flamma. penitus conquiescas: » illico stetit ignis, ut stetit sol ad imperium Josue. Ita Thomas Cantip., lib. II *De Apibus*, cap. xiii, § 4. Quocirca S. Ephrem, *De Passion. animi*, sic nos antequam loquamur pro lingua moderanda Deum orare docet: « Digitus gratie tue, Domine, semper moveat linguam meam, tanquam nervum citharæ ad gloriam tuam. Concede mihi, Salvator, petitionem cordis mei, fiatque lingua mea velut cithara ad resonandum jugiter laudes tuas. » Et Esther, xiv, 13: « Tribue sermonem compositum in ore meo. » Et Psaltes, *Psal.* l, 47: « Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. » Et *Psal.* lxx, vers. 8: « Repleat os meum laude, ut canticum gloriam tuam. »

UNIVERSITAS INIQUITATIS. — Universitas, id est, amulus, congeries; simili proverbio vocamus aulorum oceanum, malorum liadem: græce ἑστὸς ἢ ἀνάκτα, id est, mundus injustitie, scilicet est lingua, aut potius silva, quam lingua quasi ignis incendit. Sicut enim linguam comparat igni, ita mundum iniquum comparat silve, in quam agit ignis lingua; alioqui quid igni cum universitate iniquitatis? Jam *κόσμος*, id est, *mundus*, cum nostro Interprete accipi potest pro universo, sive universitate, *q. d.* Uti mundus omnium rerum varietatem et universitatem complectitur: ita lingua omnem iniquitatem parit et continet: aut potius, *q. d.* Lingua totum hunc mundum, qui non est aliud quam silva quædam iniquitatis et injustitie, velut ignis infernalis accendit. Rursum, *q. d.* Lingua implet totum universum iniquitate. Nulla enim est regio, nulla civitas, nulla platea, imo sæpe nulla domus quam maledicta lingua non implet detractionibus, calumniis, litibus, tumultibus, bellis, concupiscentiis, libidinibus. Ad hæc mundus iniquitatis accipi potest ipsa congeries injuriarum et scelorum: hujus enim follis et causa est lingua; adeo ut ipsa tribunalia, que sunt asyla justitie, implet falsis testibus, injustis advocatis, procuratoribus, iudicibus. Ita lingua impia et hæretica Deum blasphemant, Sanctos omnes probris afficit, verbum Domini corrumpit, auditorum mentes excecet, voluntates ad quidvis audendum accendit, fidem exterminat, spem in presumptionem vertit, charitatem exlinguit, humanitatem tollit, seditionem bellorumque faces accendit; facit superbos, invidios, rixosos, avaros, gulosos, luxuriosos; corpora commaculat, et animas in tartarum demergit. An non ergo ipsa est universitas iniquitatis? omnes enim iniquitates et scelera per linguam aut perficiuntur, aut persuadentur, aut defenduntur, aut excusantur: « Lingua (enim) est lena

et conciliatrix peccatorum, » ait S. Basilus in *Psal.* xxxiii. Denique lingua est mundus et universitas iniquitatis, quia maculat totum corpus, totamque vitam hominis ejusque, uti subdit et explicat S. Jacobus. Addunt aliqui: Lingua est « universitas, » id est academia, « iniquitatis; » quia sicut in academiis docentur omnes artes et scientiæ, sic lingua docet omnia genera iniquitatum. Sed *κόσμος* non significat academiam.

Secundo, *κόσμος*, id est *mundus*, verti potest ornatus et ornamentum; sic enim mundus muliebris vocatur mulierum ornatus, *q. d.* Lingua est velamentum et ornamentum iniquitatum. Sicut enim meretrix sua *δουλοκρατία* et sordes tegit vestibulis sericis et aureis: sic multi sua scelera velant, excusant, imo exornant sua garrulitate et falsiloquitate. Ita Œcumenius et Isidorus Pelsiota, lib. IV, *epist.* 10. Hinc toties in Scripturis lingua dicitur concinnare, id est, comere et adornare mendacium vel dolos, ut *Psal.* xlix, 19; *Job* vi, 26; *Proverb.* xii, 19. Verum prior sensus aptior est et nervosior, ac plane genuinus.

Symbolice *primo*, Thomas Anglicus: Lingua, inquit, totum Universum, puta cælum, terram et infernum, implet iniquitate. In cælo enim Lucifer, dicens: « In cælum conscendam, super astra exaltabo solium meum, etc., similis ero Altissimo, » *Isaie* cap. xiv, 13; suisque asseclis idipsum suadens et persuadens, cælum implevit seditione et apostasia. Sic et impij a posterunt in cælum os suum, » *Psal.* lxxii, 9, maledicendo Deum et cœlites. Rursum: « Lingua eorum transivit in terra, » quia terram implet rixis, bellis, periuriis, etc. Damnati vero infernum implet suis blasphemis, jurgiis, sannis, maledictionibus. *Secundo*, lingua impellit Deum blasphemando, proximum calumniando, seipsum jactando. *Tertio*, noster Salmeron et Paës hoc loco per litteras alphabeti ostendunt linguam esse alphabetum et congeriem omnium vitiorum: ex lingua enim oritur adulatio, blasphemia, calumnia, detractio, excusatio in peccatis, gloriatio, hæresis, hypocrisis, irrisio, lamentatio, mendacium, nugæ, otiosa verba, perjurium, querimonia, rixa, susurratio, secreti revelatio, scandalum, taciturnitas noxia, vituperatio, zelus amarus. Scribit Joannes Pelleyus e Societate nostra librum hoc titulo, *Universitas iniquitatis*, in quo quot quantaque sint vitia lingue ostendit.

LINGUA CONSTITUITUR IN MEMBRIS. — Græce addunt *μέρος*, id est *sic*. Hic enim fuit apodosis: explet enim hic Jacobus ceptam similitudinem ignis et silvæ cum lingua et universitate iniquitatis. Verum quia concisus est, multa subaudit, ut superius annotavi ex Œcumenio. Quare tota hæc ejus sententia ita reddenda et connectenda videtur: Ecce quantulus ignis quantam silvam accendit: una enim scintilla potest accendere totam silvam Herciniam, cujus, ut ait Cæsar, lib. VI *Comment.*, latitudo ad novem dietas, longi-

tudo ultra sexaginta dietas extenditur. Pari modo et lingua ignis est, universitas iniquitatis est silva, in quam lingua instar ignis agit; sicut ergo modicus ignis in silva constitutus eam totam accendit, sic lingua quasi modicus corporis particula instar scintillæ in membris constituitur, que totum corpus putida sua exhalatione et adustione commaculat, totamque vite seriem malis flammis succendit. Hunc esse sensum patet ex Græco, eumque exigit hujus versus cum precedenti coherentia et connexio, nec alia idonea causa afferri potest, cur Jacobus dicat linguam constitui in membris nostris.

Nota: Lingua a Deo posita est in ore hominis et animalium quatuor de causis: *Prima* est, ut sit interpretis animi, ejusque cogitationes et affectus enuntiet. Nam, ut ait S. Augustinus, *præfat. in Psalm.* xcii, « Quid velit cor, lingua testatur. » Et Aristoteles, lib. *Periherm.*, docet vices esse signa conceptum et passionem anime.

Secunda, ut serviat cibo et comestioni: lingua enim contritos et commolitos dentibus cibos colligit, et collectos vi sua deprimit et transmittit ad ventrem. Quocirca Varro censet linguam dici a ligando, quod liget cibum: licet alii a ligendo dictam velint.

Tertia, lingua sapores sentimus et discernimus ut cibos commodos ab incommodis et noxiis discernamus; lingua ergo est quasi prælibator et prægustator stomachi.

Quarta, lingua bestias in potu adjuvat: illæ enim extensa cavataque lingua hauriunt aquam, eamque comprehensam lingue sinu, ne tarditate ac mora defluat, ad palatum celeri necessitate complodunt, itaque in ventrem trajiciunt.

Verum homo corruptus et vitiatulus his omnibus abutitur, eaque in vitium et scelus vertit, primum scilicet in mendacia, perjuria, detractiones, rixas, etc., secundum, tertium et quartum in gulam et crapulam.

QUE MACULAT. — Persistit in metaphora ignis. Ignis enim dum rem adurit, eam atro colore, æque ac odore inficit et maculat: ita lingua dum adurit totum hominem, eumdem tetro libidinum, rixarum, vulnere omnisque vitii, æque ac infamie colore et odore fodat et maculat. Ita Œcumenius. Probat mundum sive universitatem iniquitatis esse silvam, quam lingua instar ignis accendit, ex eo quod lingua totum corpus totamque vitam, omnesque actiones hominis ejusque commaculet et succendat: ex omnibus enim hominibus conflatur mundus, et ex iniqua vita cuiusque hominis conflatur universitas iniquitatis.

TOTUM CORPUS. — Per hoc aliqui accipiunt omnes hominis potentias, habitus, passiones, que sibi invicem subordinate unum quasi corpus constituunt. Alii totam actionum humanarum congeriem, ac corpus. Verum hoc corpus mysticum est potius, quam litterale. Alii, *q. d.* Lingua vitia animi profert in lucem, itaque totum quasi

corpus hominis publice deonestat. Ego propriam maculam et hominis corpus hic intelligo, quod suis membris constat et integratur: in his enim dixit constitutum esse linguam, *q. d.* Lingua exigua in membris hominis constituta est, non tam quasi membrum, quam quasi particula et pene punctum membrorum. Quod enim in circulo est centrum, in rota nodiolus, hoc in capite est lingua. Sicut ergo, moto centro, movetur totus circulus, et centro vitioso, vitiatum circulus, ita mota et maculata lingua movetur et maculatur totum caput, totumque corpus hominis. Porro, per corpus synecdochice animam totumque hominem intelligit, *q. d.* Lingua maculat corpus et animam, id est totum hominem omnesque ejus actiones: nam, ut explicat S. Chrysostomus homilia 22 ad Populum, maculato corpore, necesse est maculari animam, juxta illud: «Corrumpunt bonos mores colloquia prava.» I Corint. cap. xv, vers. 33; lingua enim inficit aures, et per aures phantasiam, caput, mentem et voluntatem pravis desideris, cupiditatibus, odiis, inimicitias, erroribus, etc., ex quibus sequuntur crapulae, fornicationes, adulteria, pugnae, verbera, caedes, etc., quae corpus commaculant. Rursus lingua inficit tres appetitus hominis, et per eos totum hominem: inficit enim appetitum concupiscibilem concupiscentiis; irascibilem ira et rixa; rationabilem errore, odio, heresi, etc. In hujus rei signum et symbolum Deus Mariam, sororem Moysi, lingua abutentem et murmurantem contra Moysen percussit lepra in toto corpore, Num. xii, 1. Simili enim modo lingua impudica, rixosa, blasphemica, etc., totam mentem et totum corpus, id est, totum hominem commaculat et quasi lepra inficit.

ET INFLAMMAT ROTAM NATIVITATIS NOSTRE. — Pro *γίνεσθαι*, id est generationis, *nativitatis*, nonnulli apud Œcumenium legerunt *γίνεσθαι*, id est gehenna, *q. d.* Lingua incendit et excitat in nos gehennam, veluti grassari faciens adversus nos ignem. Sed et ipsa incenditur a gehenna, ut manifestum est ex divite, qui lingua cruciatur, Luc. xvi, et Œcumenius. Hinc spectat illud Christi Matth. cap. v, 22: «Qui dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis.» Verum alii passim legunt *γίνεσθαι*, quod primo, Syrus vertit, *genealogiam*. «Inflammat, inquit, series genealogiarum nostrarum, quae currunt in modum rotarum;» lingua enim serens odia inter familias, urbes et regna, eadem transmittit in posterum per multas generationes et saecula, ut perpetua inter eos, immortales et irreconciliabiles lites et inimicitiae esse videantur.

Secundo, alii per *γίνεσθαι* *γίνεσθαι* accipiunt universum orbem conditum, ut *γίνεσθαι* ponatur pro *γίνεσθαι*, id est, circulo et orbe; *γίνεσθαι*, pro *γίνεσθαι*, id est, creatione et conditione: respicit enim et explicat id quod dixit, linguam esse ignem a quo accenditur *γίνεσθαι*, id est, mundus vel universus orbis *iniquitatis*, *q. d.* Lingua totum orbem terrarum igne inflammat.

Tertio, Vatablus per *rotam nativitatis*, id est rotam natam et genitam, non arte a fabro factam, accipit totum corpus, quod est vehiculum anime, *q. d.* Lingua adducit in discrimen totum corpus et animam, id est, totum hominem, si inconsulte movetur: sicuti molae molandinorum totum molendinum incendunt, uti nimio motu ignem conceperint.

Quarto et genuine, «rotam nativitatis» nostrae vocal Jacobus universum vitam nostrae cursum, qui a lingua inflammatur ira, libidine, superbia aliisque sceleribus, atque uritur multis erumnis, morbis, molestiis et malis, ait Vatablus. Hic cursus dicitur rota, quia instar rote a nativitate usque ad mortem semper volvitur cum rotatione oculi, qui subjacet, et a qua regitur et rotatur. Grecum enim *ῥοτῆς*, si accentum gravem ponas in ultima, significat tam rotationem quam rotam; sin vero per accentum in penultima legas scribasque *ῥοτῆς*, significat cursum. Unde Beda: «Cursum, inquit, humane vite lingua contaminat, quo ad mortem usque veluti currenti rota agitur.» Ita Œcumenius: «Rota, inquit, dicitur vita, quia in se ipsam revolvit.» Et Isidorus Pelusiota, lib. I, epistola 158: Tempus, inquit, vite nostrae rote speciem imitatur, utpote quod in se torquatur et convolvatur. Dies enim succedit diei, mensis mensi, annus anno, ut uno finiente alter incipiat, itaque ad sui principium dies, mensis et annus quasi redeant et in se perpetuo revolvantur, ut choream jugem agere videantur. Sic et Lyranus, Glossa, Hugo, Thomas Anglicus, Cajetanus, Salmeron, Catharinus, Vatablus et alii passim.

Etas ergo vitae nostrae vocatur rota. Primo, quia nunquam consistit, sed semper instar rote circumvolvitur. Audi S. Gregorium Nazianzenum in *Sermonibus*: «Rota, ait, est incerta fixa, brevis haec et multiplex vita. Sursum movetur, ac deorsum trahitur: neque enim stabilis est quantumvis ita videatur: fugiens tenetur, et manens effugit; saltat plerumque, nec tamen fugere potest: stationem suam motu trahit ac retrahit. Quocirca ipsius inanitas nullo modo rectius describi potest, quam si vel fumus, vel insomnium, vel herbae flos appelletur. Atque olim quidem avante quispiam his verbis usus esse fertur: Fortunae guttam malo, quam mentis dolium. Sed ei praeclare sapiens quidam hoc opposuit: Mentis guttam pluris facio, quam fortunae dolium.»

Alludit S. Jacobus ad rotas currum et ad laminas terrae, quae igitur circumcirea rotis a fabris affiguntur, ut rote sint fortiores, et lapidibus, dum per eos rotantur, diutius resistant. Hinc enim laminis ignitis comparat linguam, *q. d.* Quod lamina ignita est in rota, hoc lingua est in rota vite: sicut enim lamina haec igitur in fornace, ita lingua igitur in fornace gehennae; et sicut lamina ignita a fabris dum applicatur clavisque affigitur rote, undique vomit flammam, videtur

que totam rotam lineam circumcirea inflammare, ita pariter lingua inflammat totam rotam vite nostrae. Ita de lingua laudante dixit S. Augustinus, lib. XX *Confess.*, cap. xxxvii: «Quotidiana fornax nostra lingua humana.» Quid de petulant, impudica, maledica, invida, rixosa dixisset?

Secundo, sicut rota in puncto tantum terram attingit, ita hominum vita res terrenas leviter tantum degustat: ille enim mox rotatur et abeunt.

Tertio, sicut rota major rapit minorem sibi subditam et subalternam: ita rotatio caeli secum rapit et rotat vitam nostrae, ait Cajetanus.

Quarto, quia instar rote velocissime ad metam et mortem decurrit. Vocatur autem «rota nativitas», quia ab ipsa nativitate ad mortem properamus, et instar rote currimus. Unde ex Isidoro Pelusiota Œcumenius: Lingua, inquit, inflammat rotam nativitatis, contaminat vitam, dum temere ac petulantur movetur; unde *ἰεραρυῖται*, id est *exacerbatur*, exasperatur, atque innumeris rerum varietatibus et erumnis succumbit; vel, ut alii legunt, *ἰεραρυῖται*, id est acceleratur vita nostra, sive tempus et finis vite nostrae. Simili metaphora *Eccl.* xii, 6, dicit in morte conteri hydriam super fontem, et confringi rotam super cisternam. Ubi interpretes per *hydriam* accipiunt venas aut fel, per *fontem* jecur; aut per *hydriam* corpus, per *fontem* elementa, in quo moriens homo abit et resolvitur; per *rotam* caput, per *cisternam* cor, ex quo caput haurit omnes spiritus vitales. Corde enim extincto, etiam cerebrum deficit et extinguitur. Hinc noster Serarius hic: «Rota, ait, est nativa qualibet perturbatio, qua tanquam rota, huc illuc rotatur et agitatur.»

Quinto, sicut rota rotando redit ad sui principium, sic vita nostra tum agendo, tum moriendo redit ad sui principia. Dum enim una actio finitur, incipit alia: sic labor laborem parit, et saepe dum credimus eum finire, de novo idem inchoandus est, juxta illud *Eccl.* xiiii, 6: «Cum consummaverit homo, tunc incipiet.» Ita Lyranus. Hinc veteres pinxerunt annum quasi serpentem actum in grym, qui caudam ore mordet: quia ubi cauda et finis unius anni desinit, ibi os et principium alterius incipit.

Sexto, sicut in rota dum una pars accenditur, adversa erigitur; sic in hac vita, dum hi deprimuntur, illi exaltantur; et vice versa. Haec est rota fortune. Rotam hanc quisque continuo subit, ut nunc humilietur, nunc exaltetur, nunc rursum humilietur.

In hujus rei symbolum Archiepiscopus Moguntinus pro stemmate gerit rotam: cujus origo et auctor fuit Willigisus, qui cum ex carpentario et fabro rotarum creatus esset Archiepiscopus Moguntinus, rotam pro insigni sumpsit, ut perpetuo prioris suae tenuis fortunae memor, in humilitate

se contineret; quod deinde successores ejus retinuerunt, uti narrat noster Serarius in *Moguntia*, lib. IV, pag. 723.

Simile est quod Glycas refert, lib. IV *Annal.*, de Sultano capto a rege Francorum, qui cum in vinculis nunquam rississet, visa rotatione currus in risum se effudit; rogatus causam, dixit rotationem hanc ei representasse suam et rerum humanarum vicissitudinem, qua nunc hi, nunc illi, imo quisque nunc erigitur, nunc deprimitur: quocirca vinculis liberatus in Consiliatorum numerum a rege cooptatus est. Hoc est quod Boetius in seipso expertus, de rota fortuna ait, lib. II *De Consol.*, prosa 1: «Haec nostra vis est, hunc continuo ludum ludimus: rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare audemus. Ascende, si placeat; sed ea lege, ne utique cum iudici mei ratio posset, descendere injuriam putes.»

Sic et Theodorus, Prisci medicus, apud Nicephorum, lib. XVIII, cap. xxix, recitat quemdam regem, Sesostris regis junctum currui, rotarum ejus continuas volutiones spectantem, et his vitam nostram comparantem, se suoque in libertatem asseruisse. Sesostris enim quatuor reges devictos instar equorum currum suum traheres jusserat; sed haec unus sapienter oratione flexus illos hoc iugo exsolvit. Vere Pythagoras apud Diogenem Laertium, lib. VIII, ait vitam humanam similem esse foro et mundinis, ad quas dum alii veniunt, alii revertuntur, alii venditari, alii empturi, alii spectaturi.

Porro caetera vitia certam etatis et vite partem occupant, ut gula peritiam, libido juventutem, ambitio virilem etatem, etc., omniaque fere cum homine senescunt et emoriuntur: solum linguae vitium omnem vitam occupat, ut ait hic S. Jacobus, et in senio perdurat. Senum enim propria est loquacitas, qua narrat omnia per totam vitam a se gesta, visa et audita; quare putant se sapere suumque esse loqui, esse juvenum vero tacere, audire aut discere. Inter omnia autem linguae vitia nocentissimum, ac perpetuum, et quasi per omnem vitam perennans est detractio. Haec inflammat totam rotam et cursum etatis nostrae, ac denigrat et maculat aliena. Haec est quae turbat domos, urbes et regna: haec est quae concitat odia, lites, rixas immortales, et bella internecina. Haec est quae ubique grassatur et dominatur: unde quidam eam comparat linguae chalybeae scopulo, quae collisione ad rotulam ignem elicit, qui sulphureum pulverem inflammans glandem plumbeam ejeculatur, quae instar fulminis illico qualibet percussit et occidit; sed perperam censet S. Jacobum de ea loqui: haec enim non est rota nativitatis, sed cognita etate S. Jacobi, sed nuperimum inventum Germani anonymi, qui illud primo ostendit Venetis in bello contra Genuenses, anno Domini 1330, uti narrat Polydorus Virgilius, lib. II *De Inventoribus*, cap. XI. et alii plurimi.

Hanc Ecclesiasticus, cap. xxviii, vers. 16, vocat «linguam tertiam», quia discordiam serit inter duos, et quia detrahit tertio absenti. Alii tertiam exponunt trisulcam, quia instar tridentis et gladii triplicis, ac fulminis trisulci, tres uno ictu ferit et conficit, nimirum detrahentem, audientem et absentem cui detrahitur, uti notat S. Bernardus, serm. *De Triplici custodia manus, linguæ et cordis*. Sed audiamus utrumque: «Lingua tertia, ait *Ecclesiasticus*, multos commovet, et dispersit filios de gente in gentem: civitates muratas divitum destruxit, et domos magnarum effodit: virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit: lingua tertia mulieres viratas (græce ἀνδραγατάς, id est viriles, viragines) ejecit, et privavit illas laboribus suis. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem lingue comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, et qui non attraxit jugum illius, et in vinculis ejus non est ligatus: jugum enim illius, jugum ferreum est; et vinculum illius, vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima: et utilis potius infernus, quam illa, » q. d. Satus est mori et ire ad inferos statumque defunctorum, puta ad limbum, quam pati vexationes linguæ tertiæ, puta detractoris.

S. Bernardi verba sunt: «Numquid non vipera est lingua ista? Feroctissima plane, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? Profecto, et acutissima, quæ tres penetrat ictu uno. Lingua, inquit Psalter, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, imo triiceps est lingua detractoris. Nec vero ejusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoque Christi corpus, et membrum de membro, nec jam examine fodit, sed facit examine fodiendo: ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam subtili capiti furor militaris imposuit: sex etiam clavibus ferreis, quos sanctissimis manibus illis et pedibus consummatio judicæ iniquitatis infixit. Nisi enim hujus quod nunc pungitur et transfoditur corporis sui vitam, illius vitæ corporis prætulisset, nunquam illud pro isto mortis injuriæ, crucis ignominie tradidisset. Et dicimus: Levis res sermo, tenera, mollis et exigua caro, lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Levis quidem res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat; leviter transit, sed graviter urit; leviter penetrat animum, sed non leviter exit; profertur leviter, sed non leviter revocatur; facile volat, atque ideo facile violat charitatem. Vilis res est musca moriens, sed exterminat oleum suavitatis. Tenerum membrum lingua, atamen vix teneri potest: substantia quidem infirmum atque exi-

guum, sed usu magnum et validum invenitur. Modicum membrum est; sed nisi caveas, magnum malum. » Denique noster Augustinus Quirios hinc nove, sed ingeniose et apposite hanc rotam explicat. Arbitror, inquit, hic rotam summi metaphoricæ pro acerbissimo illo antiquissimo quoque cruciatus, quem ῥοτῶν Græci, rotam Latini nominarunt: cujus supplicii mentio fit *Proverbiis*, cap. xx, vers. 26: «Et incurvat super eos fornitem; » ubi in Hebraico textu et in editione Septuaginta legimus: «Et immitet illis rotam, » græce ῥοτῶν; observatque ibi Vatablus, genus fuisse supplicii usitatum apud Hebræos. Et vero in eo supplicio non solum, distentis laxatisque membris, homines atrocissime exornificabantur, sed urebantur etiam admotis flammis, ut aperte constat ex Josepho in lib. *De Machabæis*, cujus hæc sunt verba: «Ut erat affixus rotæ, igni in catasta objicitur; alique ita tendentibus corpus radiis, et contrahentibus flammis, et costis deinde patentibus, laterum vitalia rumpuntur. » Et ex Aulepio, lib. III *De Asino aureo*: «Nec mora, ignis et rota: tum omne flagrorum genus inferuntur. » Ab hoc supplicii genere vocitatos affirmat Christianos per irrisionem sarmentitios Tertullianus in *Apologético*, cap. I: «Quia ad stipitem, dimidii axis revincti, sarmentorum ambitu exurimur. » Tractant de hoc supplicio Baronius in *Martyrologio*, die 23 aprilis; Pontanus in lib. VI *Æneidos*, col. 1488; Turnebus, lib. VII *Adversariorum*, cap. xvi. Omnium vero ut novissime, ita accuratissime noster Cærdæ in lib. VI *Æneidæ*, vers. 616, num. 10; Biseiola, tom. II *Horarum subciscivarum*, lib. XII, cap. ix. «Rotam itaque nativitatis » explicio per metaphoram, supplicium nature nostræ: nam etiam Plautus metaphoricæ usus est et vocabulo et supplicio rotæ, in *Castellaria*, actu II, scena I, «Factor, crucior, agitor, stimulo, versor in amoris rota miser. » Eodem gignendi casu usus est Jacobus, cap. I, vers. 23, cum faciem nativam appellavit «vultum nativitatis. » Quod autem supplicium atrocis, quis carnis nature nostræ trunculentior excogitari potest, quam impotentis animi perturbatio? Eæ nativæ cum sint, id est ipsa ab natura ingentia, ubi modum intemperanter excedunt, hominem miserime et acerbissime torquent: ut merito rota nativitatis, hoc est nativæ cruciatus, nomen. Suboluit hæc explicatio sagacissimo ingenio Serarii nostri, dum ait in Commentario hujus loci: «Vel rota est nativa quælibet perturbatio, qua tanquam rota hæc illud rotatur et agitatur. » Hæc ipse.

Vita ergo nostra est rota, non qualibet, sed torquens et discrucians, adeoque ipsa est tormentum rotæ, quia non est aliud, quam continua rotatio laborum, morborum, dolorum, anxietatum, perturbationum, curarum, timorum, cupiditatum, miseriarum et malorum omnium, quæ hominem continue, sed varie rotant, lac-

rant, discerpunt, excerebrant: huic vero tormento rote aliud, ignis scilicet, addit lingua petulans, dum hominem tot malis rotatum instar ignis urit, cruciat, consumit: perinde ac tormentum rote erat; quo corpus ut rote aptaretur, debebat necessario frangi, exossari, exvertebrari. Deinde corpus sic rote illigatum et pendens rotabatur in gyrum, idque velocissime et conversum, ut jam in unam partem versaretur, jam in contrariam nutato motu: quo fiebat, ut viscera et membra omnia miserum in modum jactarentur et divellerentur, juxta illud Senecæ in *Hercule Furente*:

Rapitor voluci tortas Ixion rota.

Et Statius, VIII *Theb.*:

.....Ixione frango

Vorticibus.

Denique non raro homini sic rote affixo subiciebatur ignis, uti factum esse Machabæis testatur Josephus in eorum Vita. Talis est et rota vite nostre, ab igne lingue successa.

INFLAMMATA A GEHENNA. — Cajetanus vertit active *inflammat sub gehenna*, q. d. Lingua inflammat rotam nativitatis nostræ, id est vitam præsentem quoad culpam, sed futuram quoad penam: in gehenna enim et sub gehenna, puta supposita et subjecta igni gehennæ, rota ardens et sulphurea inflammabit hominem, qui lingua tota vita abusus est, per omnem æternitatem. Sic dives Epulo in gehenna cruciabatur in lingua, qua delicatè vivens spreverat Lazarum: unde pelebatur eum ad se mitti, ut injecta frigida mitigaret incendia lingue, *Lucæ* xvi.

Verum passive vertendum est *inflammat*, uti vertit noster et alii passim: passivum enim est, Græcum ἐφωσμένης, appositum activo ἐφωσάσα, quod dixit de rota nativitatis, q. d. Lingua adeo est exitialis, adeo omnia adurit, adeo inflammat rotam totius vite nostræ, ut videatur conflata in fornacem gehennæ, blique igne tartareo inflammata inflammare rotam et cursum totius vite ejusque, ac consequenter totius Universi: sicuti Poeta finxerunt furias, accensis ex Erebo facibus, totum mundum inflammare; est catachresis: non enim verè et proprie lingua maledica inflammatur a gehenna, sed per similitudinem; quia scilicet tam maledica et tam pestilens urensque est, ut videatur non terrene, sed infernali igne successa. In inferno enim damnati ex desperatione lingua ignita et furibunda maledicunt Deo, sanctis ac creaturis omnibus. Simili tropo dicimus: Hæc tyranni superbia, hæc ira, hæc invidia tanta est, ut non videatur humana, sed infernalis et diabolica (1).

(1) *Te inflammat a gehenna* Rosenmullerus sic explicat: «Sicut ipsa (lingua) incendit, ita et ipsa, nempe eum corpore, incendium feret gehennæ. Lingua, quæ totas accendit, et corpus hominis vitamque depasta est,

Adde, linguam dici inflammari a gehenna per metonymiam, quia scilicet inflammatur a diabolo, qui est rex et prosses gehennæ. Sicut ergo Sancti, præsertim doctores et prædicatores, loquuntur lingua angelorum, imo angeli per eorum linguam loquuntur: ita ex adverso perversi, præsertim doctores, ut heretici, schismatici, susurriones, seminant rixas et bella, docentes obscena, famam alienam mordentes, etc., loquuntur lingua demonum, imo demones per eorum ora et linguas loquuntur. Unde hæresarchas omnes suas hæreses didicisse a doctore diaboli docet S. Augustinus, lib. II *De Genesi contra Manichæos*, cap. xxv et xxvi; Irenæus, lib. V, cap. xxiii; S. Athanasius, orat. *contra Arianos*. Imo ipsos habuisse demones paredros, id est assessores et familiares, tradit Irenæus, lib. I, cap. ix, et lib. II, cap. lvii. Eosdem habuisse Berengarium, Lutherum, Calvinum, Zuingleum, ostendit *Timoth.* iv, 1. Hoc est quod ait *Job* cap. xli, vers. 12, de Behemot, id est elephante, qui est typus diaboli: «Halitus ejus prunas ardere facit, et flammæ de ore ejus egreditur. » Et S. Joannes, *Apoc.* cap. ix, vers. 17: «Vidi equos in visione, et qui sedebant super eos habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tanquam capita leonum, et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur. » Vide ibi dicta. Concludat S. Chrysostomus, homil. *Ad baptizandos*, tomo V: «Undique, ait, nobis insidias demon præparare consuevit; sed facilius lingua et ore peccante: nullum enim æque congruum illi organum in ministerium est interitus atque peccati. »

Denique gehenna est proprius locus ignis et incendiiorum, eorumque quasi fons, imo oceanus et barathrum: ardent enim damnati ut omni culpa et scelere, ita et omni pena et igne; quocirca sicut Ætna, Vesuvius, Hecla similesque montes qui ignes evomunt, dicuntur a multis inflammari ab igne inferni, ejusque esse quasi os, camini et spiracula: ita et lingua quæ ardentes litium, bellorum, incendiiorum, omniumque scelerum et malorum tam culpæ, quam penæ suscitatur, dicitur inflammari a gehenna, quasi illa in viciniam sibi superpositam terram eos exhalet, per catachresin, qua res quoque suis assignamus locis, quibus abundant. Sic flumina omnia dicuntur oriri a mari, *Eccles.* I, 7, quia mare aquis abundat. Igur sicut faber lignarius, vel carpentarius contundendis cedendisque lignis et lapidibus præparans malleum, eundem prius ad ignitam mittit incudem, ut ibi aptetur et exacuatur: ita maledicus homo, impetu fu-

post hæc omnia denso ardebit, inflammata et discruciat a gehenna. Sensus idem qui *Matth.* v, 22. Jacobus sine dubio respexit ad vulgarem Judæorum opinionem, eam corporis partem, qua homo in hac vita imprimis peccasset, in inferno imprimis puniri, sive igne cruciari, *Sapient.* xi, 17.

reus, odiisque armatus ad incudem inferni, ad caedemones gehenna malleatores suam mittit linguam, ut furiali quodam splendescat acumine, quod deinde mores hominum confundat, honorem, famam vitamque prorsus comminat, discindat, laceret; quin et caedes, rapinas, incendia domorum, urbium et regnorum suscitulet, acuat, inflamment.

GEHENNA. — Ita per crasin dicitur hebraice «geben Ennom», id est, *vallis filii Ennom*, quae erat juxta Jerusalem, in qua parentes cremabant filios idolo Moloch, et ne eos ejulantes audirent, pulsabant *toph*, id est, tympanum; unde locus dicitur est *Tophet*. Ibidem cetera sunt ab angelo occulto ardore et igne 185 millia militum Senacherib; unde ob similem crudelitatem, stragem et incendia infernus dicitur est *Gehenna* et *Tophet*, uti dixi *Isaia XXXII, 33*, et *Jerem. VII, 31*, et *XIX, 2*.

Denique totam hanc Jacobi sententiam egregie pertractat Gilbertus abbas in *Appendice ad Canticum S. Bernardi*, serm. 24, dicitque: «Jacobus ait: Lingua medicum membrum inflammatum rotam nativitatis nostrae, inflammata et ipsa a gehenna. Quomodo potest bene inflammare lingua tam pessime inflammata? vitiositate nativitatis mobilis corruptela per se nimis rotatur ad malum, et volubilitate propria fertur in preceps. Et quid necesse est inflammari rotam hanc, quae firmari non potest, sed per se fertur in malum? Denique diligenter appositum est cor hominis in malum ab adolescentia sua. A prima nativitate impulsus necit cursum inflectere, et tu illam lingua prava lippellis amplius et inflammas? Lingua, prava iracundiae et indignationis occasiones requirit, injurias vel falsas simulat, vel veras exaggerat, quas debuerat dissimulare; ad offensam officia adhibet ad commovendum eorum suum. Quid, lingua nequam, cordi tuo talem adhibes flammam? sufficit illi flamma sua, sufficit illi concupiscentiae ardor carnalis, et levitatis calor innate, quibus cor tuum ac si volubilis rota impellitur. Deinde ejus originem et terminum recenset. Hanc tibi flammam nativitas prima ingenuit, sed renascendi gratia restringit. Noli ignem igni adhibere, et concupiscentiae addere materiam; ignem hunc quem ovomus, hauris de gehenna: inde incipit, et illo rapit: Lingua, inquit, inflammata a gehenna. Lingua haec mala coecina est, sed vitia non est. Non enim ligat, sed dissipat. Male succendit, quia succedit unita, quia dissidia verba scintillat, et flamma talis de inferis est: nam flamma, quae desursum est, pudica est, praefica est, bonis consentiens, et bonos faciens. Verbum enim dulce et multiplicat amicos, et mitigat inimicos. Quasi flammam flamma consumit, inferiorem superior, inferiorem celestis; dum sapiens et suave verbum vincit malignum, et dulce durum emollit, et ideo dicit: Sicut vitia occinea labia tua, et eloquium tuum. *Judea. Non*

enim decent sponsam nisi verba dulcia, verba amoris, verba quae delicati funiculi vice fungantur, verba quae sponsum irretiant, et trahant vinculis charitatis. Felix anima, quae hujus novit dilectum verborum necere reficia, quibus Jesus illaqueet, alligat Verbum Patris, amiri affectibus vel affectibus Christum includat, amatorio delinquit sermone et delectet, ut ejus eloquium dulce sit ei qui habet verba vitae aeternae, et est Verbum aeternum, quod cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.»

7. OMNIS ENIM NATURA BESTIARUM. — S. Jacobus, ut ostendat quantum vim et efficaciam habeat lingua, ac proinde quanta ei sit adhibenda cura, primo comparavit eam fratri equi; secundo, gubernaculo navis; tertio, igni medico silvam incendenti. Unde quarto, hic comparat eandem bestiam ferocissimam, atque his magis efferam et indomitam: idque apposite ad etymon linguae in Hebraeo; lingua enim hebraice dicitur לשון *lason*, quod videtur esse diminutivum a לשון *lais*, id est, leo (sicut ab שרש *is*, id est, *vir*, dicitur שרשון *iscon*, id est, *viraculus* et *pupilla*); alii: in ea enim apparet viraculus. Unde *lason*, id est, lingua, idem est quod leonculus, parvus leo; quia sicut leo severus est et fortissimus animalium, quae bestiarum omnium rex: ita et lingua severissima, et fortissima est, omniumque princeps et domina. Rursus, sicut leo latet in spelunca, ex caque in praedam a se visam improvisus insilit: ita lingua latet in ore quasi in insidiis, ex eoque obvios quosque et ignaros invadit. Porro *lais*, id est, leo, dicitur a שרש *is*, id est, *subleget*, eo quod praedam subigat, omnesque feras sibi subijciat. Unde alii *lason*, id est, lingua, der. v. ut per metathesin a שרש *is* nascit, id est, *detrahit*, *abiecit*: utrobique enim eadem proterus sunt litterae, sed transpositae: *lason* enim *nascit*, id est, *lingua* omnia *detrahit*, *dejicit*, *subigit* et *termit* quasi leo. Porro ab Hebraeo *lason* nonnulli deducunt Graecum *gloria*, id est, lingua, addito γ, et a *gloria* deducunt Latinum *gloria*, quasi *gloria*: lingua enim est quae gloriatur, ipsaque unicuique gloriantis et jaclantiae est instrumentum. Simili modo nonnulli linguam latine dictam volunt a *lason*, quod ipsa quasi indomita fera et leo, dentium et labiorum septis, tanquam muris, valata ac ligata sit. Hinc de lingua maledicta ait *Eccli.*, cap. xxviii, vers. 27: «*Immittetur in filios (iustus et impios) quasi leo, quasi pardus ledet filios.*» Ipsa est ergo quasi leopardus, saevior leone et parvo, utpote qui utriusque saevitiam exsuxit et in se conjunxit. Hinc et illud *Proverb.* x, 2: «*Sicut rugitus leonis, ita et terror,*» puta lingua, et vox terrificae, «*regis: qui provocat eum, pectus in animam suam,*» q. d. *Anima*, id est, *vita* sua, *creat periculum.* Et *Isaia vi, 29*, de Nabuchodonosor: «*Rugitus ejus ut leonis, rugiet et catus leonum.*» Simile est *Eccli. xv, 7; Zach. xi, 3.*

Nota: In statu innocentiae et integre naturae, in quali conditus fuit Adam, positusque in paradiso, omnia animalia, etiam ferae, homini obediant ad nutum. Unde Jesus venerunt ad Adam, quasi servi ad dominum, ab eoque singula nomen acceperunt, *Genes. ii, 19*. Id fiebat per instinctum obediendi homini, quem eis debebat Deus per angelos: per talem enim instinctum canes, equi, asini, muli et boves parent homini, et catuli ferarum parent matribus feris. Hunc instinctum perdidit bestiae, peccante Adamo, qui proinde jus herile et dominium in eas per peccatum amisit. Sancti tamen eminentes, qui proxime accesserunt ad primaevarum innocentiam, hoc dominium recuperarunt, ut S. Paulus, S. Antonius, S. Franciscus. Ceteri homines longo usu, arte et industria similem instinctum feris induunt, itaque eas aliquo modo domant et circumstant.

Primo ergo feras quaslibet domari ab homine, multis docetur exemplis. Experientia constat, et docet Plinius, lib. VIII, cap. xvi, hac arte domari et vinci leones, etiam furentes et irruentes, si quis in caput eorum pallium aut vestem obijciat, qua oculi eorum velentur, «*quia omnis vis et feritas consistit in oculis.*» Addit Plinius: «*Jugo subdidit eos, primusque Romae ad curram junxit M. Antonius, et quidem civili bello, cum diuicatum esset in Pharsalicis campis. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, et ostendere mansuetum Anno et clarissimis Ponorum traditur, damnatusque illo argumentum, quodam nihil non persuasurus vir tam artificis ingenii videbatur; et maie credi libetis et, cui in tantum cessisset etiam feritas. Mentor Syracusanus in Syria leone obvio suppliciter volitante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret sese, et vestigia lamberet adulanti similis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnisque, et extracto sarculo liberavit cruciatu.*»

Simile est, quod de leone obediente Androdo, ob spinam et pede sibi ab eo exemptam, recitavi *Isaia i, 3*. Et tale subdit Plinius de Elpide Samio, ac cap. xvm, de Democrito Physico, qui pantherae blandienti catulos et fovea eximens, «*ab ea laeta et gestiente usque ultra solidines deductus est, ut facile appareret gratiam referre.*» Subdit de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, uti Romulus et Remus a lupa. *Eliaus*, lib. XV, cap. xiv, narrat Indos suo regi offerre cioues tigrides, pardos et oryges quadricornes. Paulus Venetus in Historia Tartarorum narrat magnum eorum Khan circumatos habere leones, tigrides, pardos, ursus, etc., quibus in ventilatione se oblectet; veneturque ejusdem speciei feras. Rhinoceros circumatos Domitiano imperatore Romanam advectos narrat Suetonius et alii. De elephantum docilitate stupenda, quae fidem videntur excedere, ex *Eliauo*, Plinio, Op-

piano, Aristotele et aliis recenset Lipsius, centuria 4, *epist. 30*. Denique bestiarum, sive praefecti bestiarum Romae alobant et regebant leones, tigrides, pardos, ursos omnesque feras, quas e caveis in amphitheatrum ad pugnas et spectacula educabant et reducebant.

Jacobus ergo comparans linguam cum bestis, innuit in ea quid esse irrationale, stultum et bestiale, ideoque indomitum. Ita Philosophi censent loquacitatem signum esse parvi cerebri et judicii, adeoque stultitiae. Unde Solon cuidam dicebat, illum ideo non loqui, quia insanus esset: «*Nullus, inquit, stultus tacere potest.*» Theocritus audiens initium orationis Anaximenis: «*Incipit, inquit, verborum flumen, montis gutta;*» significans illum esse multiloquum, sed parum sapientem. Ita Stobaeus, *serm. 34*. Alfonso, Aragonum rex, teste Panormitano in ejus *Gestis*, lib. IV, homines ad loquendum turgidos et quasi distentos vocabat utros et vesicas: turgent enim, donec ea eruantur. Quare prudenter Aeneas Silvius, lib. I *De Gestis* ejusdem Alfonsi, ait: «*Sapientius esse agere quam fari:»* nuquam enim nisi cum necessitas postulat, sapiens loquitur; neque vana, sed ponderata profert. Stulto autem nullum est tempus sermoni clausum, sed quovis loco et tempore quiddam in buccam venerit, effluit.

Secundo, volucres quaslibet ab homine domari, puta falcones, aquilas, accipitres, merulas, graculos, luscimas, etc., patet experientia; quin et multae earum humanum sermonem addiscunt tam Graecum, quam Latinum: uti de sturno et luscinis Caesarum narrat Plinius, lib. X, cap. xlii. Idem de perdice affirmat Plutarchus in *Symposiis*. De psittacis res clara est. Idem de picis certi generis assertit Plinius, loco citato: «*Adamant, inquit, verba quae loquantur; nec discunt tantum, sed diligunt, meditantisque intra semet cura atque cogitatione intentionem non occultant.* Constat emori vidus difficultate verbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria fallit quereutes; mirum in modum hilarari, si interim audierint id verbum.» Lepida sunt quae narrat Macrobius, lib. II *Saturae*, cap. x, in fine, de corvis Augustum salutantibus: «*Ave, Caesar, victor, imperator,*» quos viginti millibus nummorum emit. Simile lucrum accupans, sutor «*corvum instituit ad parem salutationem.*» Hac audita dum transit Augustus, respondit: Satis domi salutationum talium habeo. Superfuit corvo memoria, ut et illa quibus quereuntem dominum solebat audire, subtereret: Opera et impensa perit. Ad quod Caesar risit, omique avum jussit, quanti nullam adhuc emerat.» Subdit de graculo, qui Caesari solebat porrigere honorificum epigramma, ac simile submissum a Caesare legendo laudavit, admirans tam voe quam vultu, et Caesari paucos denarios dedit, adjecto hoc sermone: «*Notandum fortunam tuam, Auguste; si plus habeo*